

LDB
S70
②

Enige achtergronden van het dalend ziekteverzuim in Nederland

Resultaten van een sekundaire analyse van de NIPG/TNO-ziekteverzuimstatistiek

IBISSTAMBOEKNUMMER

4842/000

P. Smulders
A. Dijkstra
P. van Leeuwen
D. Draaisma

6/2/03

Onderzoek in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verricht door Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg TNO Leiden

Ten geleide.

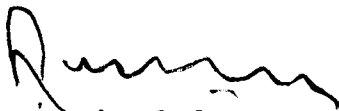
Sedert enkele jaren daalt in ons land het verzuimpercentage. Over de oorzaken en achtergronden van deze daling is tot nu toe weinig bekend.

Vandaar de opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan het Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg (NIPG) te Leiden tot het uitvoeren van een secundaire analyse van de NIPG/TNO-ziekteverzuimstatistiek.

Hoewel de resultaten van deze analyse nog geen definitief antwoord geven op alle vragen betreffende de daling van het ziekteverzuim, kan toch worden gesproken van een belangrijke verrijking van het bestaande inzicht terzake.

De NIPG-studie verdient ook uit beleidsoogpunt alle aandacht. Daarnaast spreek ik de hoop uit dat de onderzoekresultaten een stimulans zullen betekenen voor noodzakelijk vervolgonderzoek.

DE DIRECTEUR-GENERAAL VOOR SOCIALE VOORZIENINGEN

drs. L. Lamers

I N H O U D

	pag.
VOORWOORD	I
1. PROBLEEMSTELLING	1
1.1 De ontwikkeling van het ziekteverzuim in Nederland van 1977 - 1981	1
1.2 Werkloosheid als mogelijke invloed op de daling van het verzuim	3
1.3 De onderzoeksopdracht	7
2. DE ONDERZOEKSPOPULATIE EN VARIABELEN	10
2.1 De bedrijven	10
2.2 Verdeling van de bedrijven per verklarende variabele . .	10
2.3 De ziekteverzuimvariabelen	15
3. DE ANALYSETECHNIEK EN DE RESULTATEN	16
3.1 De analysetechniek	16
3.2 De hoofd-effecten in de variantie-analyses	18
3.3 De interactie-effecten bij het totale bedrijfsbestand .	21
3.4 De interactie-effecten bij deel-kategorieën van het totale bedrijfsbestand	24
3.5 Eindkonklusies	33
4. SAMENVATTING EN BESPREKING RESULTATEN	35
ENIGE GERAADPLEEGDE LITERATUUR	41
BIJLAGE (tabellen 1 - 23b)	43

VOORWOORD

Het NIPG/TNO verricht onderzoek gericht op de verbetering van de preventieve gezondheidszorg in medisch, psychisch en sociaal opzicht en op de organisatorische voorwaarden voor optimale gezondheidszorgvoorzieningen. De werkzaamheden betreffen onder meer de arbeids- en bedrijfsgezondheidszorg (Mens en Arbeid). Uitgangspunt hierbij is dat de gezondheid en het welbevinden van de werkende mens niet alleen door individuele factoren wordt bepaald, maar ook afhankelijk is van de omgeving waarin hij/zij moet leven en werken, geplaatst tegen de achtergrond van algemeen maatschappelijke ontwikkelingen. Een van de onderwerpen in het onderzoeksprogramma van het NIPG/TNO is het ziekteverzuim, dat wordt opgevat als indikator van onwelbevinden of dysfunktioneren.

Een belangrijke bron van gegevens voor dit ziekteverzuimonderzoek is de NIPG-ziekteverzuimstatistiek. Al sinds 1946 zenden bedrijven wekelijks ziekteverzuimcijfers naar het NIPG. Het doel van deze wekelijkse uitwisseling van gegevens is dat bedrijven een beter inzicht krijgen in hun eigen ziekteverzuim vergeleken met dat van andere bedrijven. De gegevens van alle deelnemende bedrijven te zamen, nu ongeveer 300, vormen ziekteverzuimkengetallen die ook een algemenere betekenis hebben. Zij worden in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek periodiek verstrekt aan de landelijke pers. De bedrijven fungeren in dit verband als peilstations.

Voorts zijn de ziekteverzuimcijfers ook van betekenis voor het wetenschappelijk onderzoek. De vele publikaties in de afgelopen decennia zijn hiervan het tastbare bewijs.

Het is dan ook niet toevallig dat het NIPG/TNO deze ziekteverzuimcijfers voor het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan een nader onderzoek heeft onderworpen, teneinde een beter inzicht te krijgen in enkele achtergronden van het dalend ziekteverzuim in Nederland.

De beschikbaarheid van het net van ziekteverzuimpeilstations maakte het mogelijk om binnen enkele maanden de bedoelde analyse uit te voeren.

In deze publikatie staan de belangrijkste resultaten.

W.M.J. van Duyne
Direkteur NIPG/TNO

1. PROBLEEMSTELLING

1.1 De ontwikkeling van het ziekteverzuim in Nederland van 1977 - 1981

Het ziekteverzuim in Nederland daalt sinds 1979. Na een voortdurende stijging in de afgelopen decennia bereikte het verzuimpercentage in 1978 een hoogtepunt. Het jaar daarop werd nog hetzelfde niveau bereikt, 9.7% voor de mannelijke en 12.0% voor de vrouwelijke werknemers, maar vervolgens daalden deze percentages tot respectievelijk 8.2% en 10.9% in 1981. De verwachting voor 1982 is dat deze tendens zich, hoewel in iets mindere mate, voortzet. De details treft men aan in tabel 1.1. Hierbij dient men zich te realiseren dat het verzuimpercentage het produkt is van de verzuim-frekwentie maal de gemiddelde duur per geval.

Tabel 1.1 Ziekteverzuimcijfers over 1977/1981 (gebaseerd op de gegevens van de bedrijven die aan de NIPG/TNO-verzuimstatistiek meedoen)

	mannen ¹			vrouwen ²		
	verzuimpercentage (V%)	meldings-frekwentie per 100 werknemers (MFr)	gemiddelde duur per geval (GD)	verzuimpercentage (V%)	meldings-frekwentie per 100 werknemers (MFr)	gemiddelde duur per geval (GD)
1977	9.2	190	17.7	11.5	299	14.0
1978	9.7	204	17.3	12.0	318	13.7
1979	9.7	197	17.9	12.0	305	14.3
1980	9.1	193	17.1	11.3	298	13.8
1981	8.2	184	16.3	10.9	295	13.5

¹ Betreft ongeveer 260.000 werknemers.

² Betreft ongeveer 40.000 werknemers.

De veranderingen in de cijfers van tabel 1.1 zijn weergegeven in tabel 1.2. Daaruit blijkt dat de ziekteverzuimpercentages voor mannen en vrouwen in de periode 1979-1981 gedaald zijn met respectievelijk 15% en 8%. Deze berekeningen van verschillen tussen jaren, per geslacht, zijn ook gemaakt voor de frekwentie en gemiddelde duur per geval. Daarbij valt te zien dat een enigszins duurzame daling van het verzuim zich voor de frekwentie van 1978 op 1979 heeft ingezet en voor de gemiddelde duur pas een jaar later.

Tabel 1.2 Procentuele daling (-) en stijging (+) van het verzuimpercentage (V%), de frekwentie (MFr) en de gemiddelde duur per geval (GD) in de jaren 1977 t/m 1981

tijdvak	mannen			vrouwen		
	V%	MFr	GD	V%	MFr	GD
van 1977 op 1978	+ 5	+7	-2	+4	+6	-2
van 1978 op 1979	0	-3	+3	0	-4	+4
van 1979 op 1980	- 6	-2	-4	-6	-2	-3
van 1980 op 1981	-10	-5	-5	-4	-1	-2
van 1979 op 1981	-15	-7	-9	-8	-3	-6

Uit tabel 1.2 blijkt verder dat het aandeel van de daling van de frekwentie in de daling van het verzuimpercentage voor het tijdvak 1979-1980 geringer was dan het aandeel van de daling van de gemiddelde duur. Dit geldt zowel voor de mannen als voor de vrouwen. In het tijdvak 1980-1981 werd het aandeel van de frekwentie in de daling van het ziekteverzuimpercentage echter groter dan het jaar ervoor. Voor beide jaren te zamen (1979-1981) heeft de daling van de gemiddelde duur toch de belangrijkste invloed gehad op de daling van het ziekteverzuimpercentage.

Hoewel de daling van het verzuim in alle bedrijfstakken plaatsvond, zijn er toch belangrijke verschillen tussen bedrijfstakken opgetreden. Uit tabel 1.3 is op te maken dat de daling van het verzuimpercentage varieert van circa 3 procent tot 20 procent. In de meeste gevallen spelen daarbij zowel de duur als de frekwentie een rol.

In de scheepsbouw bijvoorbeeld vond vrijwel geen daling plaats van de frekwentie. De daling in het verzuimpercentage met 13 procent komt er zowel in 1980 als in 1981 bijna geheel voor rekening van de daling van de gemiddelde duur. In de groepen technische apparaten en metaal is het patroon zeer verschillend van dat van de scheepsbouw. Hier is de daling van de frekwentie in 1980 en in 1981 van veel groter belang voor het omlaag gaan van het verzuimpercentage. Aan de daling van het verzuimpercentage van de bedrijfsgroep chemie draagt in 1980 de gemiddelde duur alleen bij; in 1981 zijn dat zowel de frekwentie als de gemiddelde verzuimduur. Bij de grootwinkelbedrijven daalde in 1980 de gemiddelde duur aanzienlijk. Vervolgens nemen daar in 1981 de frekwentie en de gemiddelde duur weer toe.

Tabel 1.3 Procentuele daling en stijging van het ziekteverzuimpercentage (V%), de frekwentie (MFr) en de gemiddelde duur (GD) van 1979 naar 1981, alsmede van 1979 naar 1980 en van 1980 naar 1981 voor mannelijke werknemers van 10 bedrijfspgroepen

bedrijfspgroep ¹	procentuele daling(-) resp. stijging(+)						
	1979/1981			1979/1980		1980/1981	
	V%	MFr	GD	MFr	GD	MFr	GD
scheepsbouw	-13	- 1	-12	0	- 5	- 1	- 7
technische apparaten	-19	-10	-10	- 8	- 6	- 2	- 5
metaal	-20	- 9	-12	- 2	- 9	- 7	- 3
rayon- en synthetische garens	- 3	- 4	+ 2	- 2	+ 2	- 3	0
levensmiddelen	-13	- 3	-10	+ 1	- 4	- 4	- 7
chemie	-20	- 6	-16	0	-11	- 6	- 5
vervoer	- 7	0	- 7	- 1	- 6	+ 1	- 1
zuivere administratie	-14	- 5	- 9	- 2	- 3	- 3	- 6
bedrijfsadministratie	-18	- 5	-14	- 3	-14	- 2	0
grootwinkelbedrijven	-11	+ 6	-16	- 1	-22	+ 7	+ 6

¹ Zie voor meer informatie over de bedrijfspgroepen het Verkort Overzicht Ziekteverzuim 1981, NIPG/TNO, april 1982. Bij deze analyse zijn alleen cijfers gebruikt van bedrijven die alle drie jaren volledig aan de statistiek meededen.

Gekonkludeerd kan worden dat de daling van het ziekteverzuimpercentage, zoals die in de totaalcijfers naar voren komt voor het tijdvak 1979-1981, het resultaat is van een aantal wijzigingspatronen bij de afzonderlijke bedrijfspgroepen. De frekwentie en de duur verschillen in hun bijdrage naar periode en naar intensiteit.

1.2 Werkloosheid als mogelijke invloed op de daling van het verzuim

Het ligt voor de hand om het dalend ziekteverzuim in verband te brengen met de economische conjunktuur, nu de werkloosheid in Nederland tot een ongekende hoogte is opgelopen.

Het idee is vaak dat hoogconjunktuur tot een hoog ziekteverzuim en laagconjunktuur tot een laag ziekteverzuim zou leiden. De opvattingen over

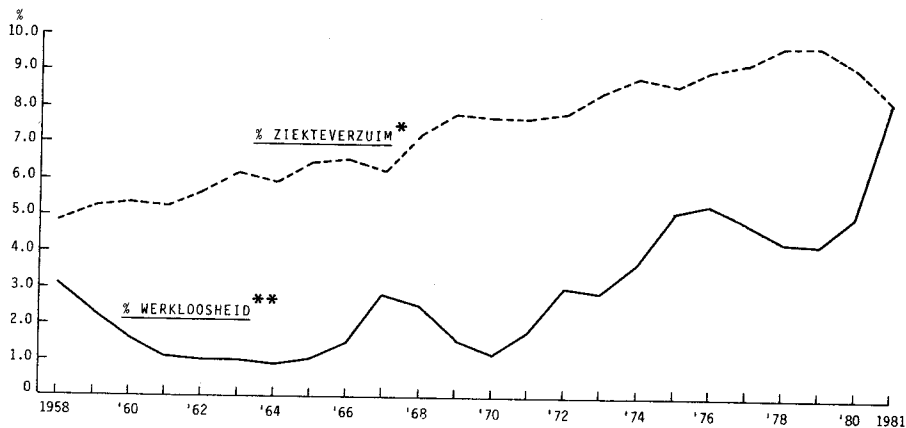
de oorzaak van deze meest onbewezen samenhang tussen conjunctuur en ziekteverzuim lopen overigens uiteen.

De ene opvatting is dat door verbetering van de conjunctuur en de dalende werkloosheid de mensen het niet meer zo nauw nemen met de arbeidsmoraal en het plichtsbesef. Bij een gunstiger economisch getij zou men eerder ziek thuis blijven wegens minder gevaar voor repercussies, zoals bijvoorbeeld ontslag.

De andere opvatting luidt dat een stijgende welvaart gepaard gaat met een toenemende produktiestress ten gevolge waarvan op langere termijn overbelasting, gezondheidsproblemen en een hoger ziekteverzuim ontstaan.

De vraag is of er inderdaad sprake is van een gelijk met elkaar opgaan van conjunctuur en verzuim. Bezien we over een periode van twintig jaar gegevens over ziekteverzuim en conjunctuur, geïndiceerd door het percentage werkloosheid, dan kunnen we konkluderen dat zowel in perioden van verbetering als in perioden van verslechtering van het economisch klimaat, het ziekteverzuim, globaal gezien, is blijven stijgen (zie grafiek 1.1).

Grafiek 1.1 Ziekteverzuimpercentage en werkloosheidspercentage in Nederland (mannen; 1958-1981)

* Bron: NIPG/TNO Ziekteverzuimstatistiek

** Bron: Ministerie van Sociale Zaken

Meer in detail nemen we waar dat in de perioden 1958-1964 en 1967-1970 de daling van het werkloosheidspercentage gepaard gaat met stijging van het ziekteverzuimpercentage.

In de periode 1964-1967 zien we dat stijging van het werkloosheidsper-

centage samengaat met een dalend/stabiliserend ziekteverzuimpercentage. Hier kloppen de cijfers dus schijnbaar met de eerder genoemde theorie. Van 1970 tot 1975 stijgen echter zowel het ziekteverzuim als de werkloosheid. Het ziekteverzuim blijft vervolgens stijgen tot 1978, terwijl de werkloosheid enigszins stabiliseert. In deze periode kloppen de cijfers dus niet met de theorie. In 1978 bereikt het ziekteverzuim een hoogte van 9,7% voor de mannelijke beroepsbevolking, waarna in elk volgend jaar het verzuim daalt, terwijl na 1978 de werkloosheid voortdurend stijgt. Men ziet dus dat stijging in de ene variabele samen kan gaan met zowel stijging als daling in de andere variabele. *Dat uit deze trends dan ook niet al te veel konklusies getrokken mogen worden, moge duidelijk zijn.* Ook elders is erop gewezen hoe ingewikkeld de relatie tussen werkloosheid en verzuim ligt (Schouten, 1979). De auteur stelt daarin dat er in de periode 1947-1964 een negatief verband en in de periode 1965-1976 een positief verband bestaat tussen het landelijke werkloosheidspercentage en het landelijk verzuimpercentage. Als deze auteur de jaarlijkse veranderingen in beide variabelen als basis neemt voor het berekenen van een relatie blijkt het verband voor beide perioden zwak negatief te zijn. Hij legt echter niet uit wat het voordeel is van de ene ten opzichte van de andere manier van korreleren. Er kunnen ook allerlei toevallige redenen zijn waarom het landelijke werkloosheidspercentage en verzuimpercentage eenzelfde trend vertonen. Zo is er bijvoorbeeld ook een korrelatie tussen het aantal verkochte televisietoestellen en de hoogte van het ziekteverzuim. Weinigen zullen hieruit echter tot een oorzakelijk verband tussen beide variabelen besluiten.

Hoewel dit niet de plaats is om uit te leggen hoe het onderzoek naar samenhangen tussen tijdreeksen dient te geschieden, wijzen we erop dat werkloosheid in principe zowel *verzuimstimulerend* als *verzuimbeperkend* kan werken. Dit betekent dat er zowel een positief als een negatief verband tussen beide grootheden mogelijk is. Enige toelichting is hier nodig.

In tijden van economische teruggang en stijgende werkloosheid zullen bedrijven hun kosten trachten te reduceren en hun concurrentiepositie trachten te handhaven of verbeteren door een aantal min of meer bewuste maatregelen.

Deze ingrepen kunnen beoordeeld worden op hun effect op het ziekteverzuim. Een aantal ingrepen kunnen als verzuimbeperkend en een aantal kunnen als verzuimstimulerend aangemerkt worden.

Verzuimstimulerende beleidsveranderingen:

- a. Uitstoot van personeel (ongeacht of het nu om valide of minder valide werknemers gaat) kan wel degelijk ook verzuimstimulerend werken, omdat uitstoot niet altijd direct via de Werkloosheidswet kan verlopen. Afvloeiingen via de Ziektewet en de WAO liggen dan voor de hand en dat kan (mogelijk tijdelijk) verzuimduurverlengend werken.
- b. Verminderde personeelsbegeleidingsactiviteiten van de kant van het bedrijf kunnen hierbij een rol spelen. In dat geval zullen weinig pogingen in werk gezet worden om zieke werknemers weer hersteld binnen het bedrijf te krijgen. Amerikaans onderzoek toont aan dat bedrijven in moeilijke tijden allerlei stafactiviteiten waaronder personeelsactiviteiten, trachten te beperken.
- c. Uitstoot van personeel kan ook via onderbezetting van het personeelsbestand tot een grotere belasting leiden van dat deel van het personeel dat nog wel werkzaam is. Die grotere belasting kan verzuimstimulerend werken. Echter, ook hier is zekerheid niet beschikbaar, daar onderzoek heeft laten zien dat een zekere mate van onderbezetting ook positieve effecten kan hebben. Alleen bij extreme onderbezetting aan personeel zouden negatieve effecten optreden.
- d. Toename van centralisatie en formalisatie (een zekere vorm van bureaucratisering) is in de organisatie-sociologische literatuur gevonden als een effect van economische dreiging, concurrentie of afhankelijkheid. Op basis van onderzoeksliteratuur mag aangenomen worden dat deze effecten verzuimstimulerend zijn.

Verzuimbepalende beleidsveranderingen:

- a. Uitstoot van minder valide, minder produktieve en over het algemeen gemiddeld oudere werknemers, voor zover gekenmerkt door een hoger verzuimrisiko. Dit proces zal vaak gepaard gaan met het toepassen van stringenter selectiecriteria bij eventueel nog aan te nemen werknemers. Empirisch onderzoek dat dit alles ondersteunt, is echter niet beschikbaar.
- b. Toepassing van strengere Ziektewet-kontrolen als loonkostenbesparend mechanisme. Onderzoeksgegevens zijn op dit punt ook niet beschikbaar. Incidentele krantenberichten en mededelingen van personeelsfunktionarissen en artsen bevestigen echter het vóórkomen van deze ontwikkeling.

- c. Vermindering van overwerk en overuren, toepassing van arbeidstijdverkorting en/of tijdelijk korter werken zullen belastingverminderend en daarmee verzuimbepkend kunnen werken. Zeker is dit echter niet, want onderzoek heeft laten zien dat bijvoorbeeld het verrichten van overwerk niet met een hoger verzuim behoeft samen te hangen.
- d. Beperking van loon/salaris-toename en van promotiemogelijkheden zal onder de omstandigheid dat er weinig mogelijkheden zijn om bij andere bedrijven aan de slag te komen, tot een zekere angst voor de eigen positie leiden en daarmee verzuimbepkend kunnen werken. Dit mechanisme hoeft niet altijd te werken. Soms kunnen loon- en salarisproblemen juist een verzuimstimulerend effect hebben.

1.3 De onderzoeksopdracht

In de vorige paragraaf is beargumenteerd dat het niet op voorhand zeker is dat een stijging van de werkloosheid leidt tot een lager verzuim c.q. er negatief mee samenhangt.

Tegen de achtergrond van de aanzienlijke daling van het landelijk ziekteverzuimpercentage en in het besef van het gekompliceerde mechanisme dat korrelaties tussen werkloosheid en ziekteverzuim bepaalt, onderwierp het Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg (NIPG/TNO) de gegevens van de landelijke NIPG/TNO-ziekteverzuimstatistiek aan een sekundaire analyse ten einde op het spoor te komen van mogelijke factoren die van invloed zijn geweest en nog zijn op de dalende ziekteverzuimlijn. De opdracht voor dit onderzoek is verleend door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De sekundaire analyse dient niet alleen gericht te zijn op het verloop van het ziekteverzuimpercentage, maar ook op eventuele veranderingen in de beide komponenten van het verzuimpercentage, namelijk de gemiddelde duur en de frekwentie van het verzuim. Het is van belang om te weten of het dalende ziekteverzuimpercentage voornamelijk zijn verklaring vindt in het korter worden van de gemiddelde ziekteverzuimduur, dan wel in een dalend aantal ziekteverzuimmeldingen, of wel in een daling van beide komponenten.

Naast aandacht voor de werkloosheid als beïnvloedende faktor, zal de

analyse van het dalend ziekteverzuim ook plaatsvinden in relatie tot de wijze waarop bedrijven verzekerd zijn tegen het risico van ziekteverzuim en tot de wijze van de ziekteverzuimcontrole. Men kan immers veronderstellen dat, tegen de achtergrond van de verslechterde economische omstandigheden, bedrijven meer aandacht gaan schenken aan de controle c.q. begeleiding van werknemers die afwezig zijn wegens ziekte. Voor deze sekundaire analyse zijn geen gegevens beschikbaar over eventuele veranderingen in het controle- c.q. begeleidingsbeleid van GAK of van bedrijfsverenigingen in de laatste jaren. Wel is het mogelijk te onderzoeken of de verzekeringsvorm en de controlevorm op zich met het dalend ziekteverzuim verband houden.

De Ziektewet kent drie verzekeringsvormen tegen loonderving wegens ziekte van werknemers: omslagleden, afdelingskassen en eigen-risikodragers. Deze vallen alle onder de eindverantwoordelijkheid van de bedrijfsvereniging. Een bedrijf, waarvoor de bedrijfsvereniging de administratie en controle in verband met de ziekingeldverzekering voor het personeel volledig verzorgt, wordt als omslaglid betiteld. Het verzekeringsrisico wordt dan gedeeld met alle andere bedrijven in dezelfde bedrijfsvereniging. Er zijn ook bedrijven die zelf, gezamenlijk met hun eigen werknemers, het risico van de ziekingeldverzekering dragen; dit noemt men een afdelingskas. De derde verzekeringsvorm is die van de eigen-risikodragers. De werkgever houdt in dit geval geen ziekingeldpremie in op het loon van de werknemer. Bij ziekte van de werknemers betaalt de werkgever het loon door.

De controle in het kader van de uitvoering van de Ziektewet kan bij afdelingskassen en eigen-risikodragers op drie manieren plaatsvinden. Er zijn bedrijven waarvoor bedrijfsverenigingen zelf, of in opdracht van bedrijfsvereniging het Gemeenschappelijk Administratiekantoor (GAK)*, de ziekteverzuimcontrole voor de hele ziekteverzuimperiode uitvoert. Een tweede mogelijkheid is dat de controle deels door de bedrijfsvereniging of het GAK en deels door het bedrijf wordt uitgevoerd, bijvoorbeeld in de eerste 10 weken van de verzuimperiode of voor een deel van de bedrijfspopulatie door het bedrijf zelf. De derde mogelijkheid is dat het bedrijf zelf de controle geheel voor zijn rekening neemt (dus voor de gehele ziektewetperiode en voor alle werknemers; zie ook bij tabel 2.4).

---

* Het GAK verzorgt de administratie en de controle voor 18 van de 26 bedrijfsverenigingen die Nederland telt.

Het dalend ziekteverzuim wordt niet alleen onderzocht in relatie tot werkloosheid, verzekeringsvorm en controlevorm, maar ook tot de bedrijfs-grootte, de bedrijfstak en het gewest waarin het bedrijf is gevestigd. Deze drie variabelen behoren tot de standaardgegevens van de NIPG/TNO-ziekteverzuimstatistiek. Het is van belang te weten of in alle bedrijven het ziekteverzuim daalt of dat de daling zich voornamelijk afspeelt in grote of kleine bedrijven, in bepaalde bedrijfstakken of in sommige gewesten.

In het onderzoek ontbreken wellicht enkele relevante gegevens zoals bijvoorbeeld de leeftijd van de werknemers en de aard van hun functies. Dit is onvermijdelijk omdat de opdracht het verrichten van een sekundaire analyse was op basis van de bedrijfsgegevens van de NIPG/TNO-ziekteverzuimstatistiek. Gegevens over leeftijd, beroep, soort werk worden niet in de routine van de verzuimstatistiek verzameld.

De eenheid van onderzoek is dus het bedrijf en niet de individuele werknemer. Het opnemen van meer werknemers-specifieke gegevens zou trouwens tot een veel omvangrijker en langduriger onderzoek hebben geleid.

De opdracht voor dit onderzoek is in juli 1982 verstrekt; de concept-rapportage was gereed in oktober 1982.

2. DE ONDERZOEKSPOPULATIE EN VARIABELEN

2.1 De bedrijven

De sekundaire analyse is uitgevoerd met 156 industriële productiebedrijven (inclusief enkele grootwinkel- en vervoersbedrijven) die aan de NIPG/TNO-ziekteverzuimstatistiek deelnamen.

Overheidsbedrijven, sociale werkplaatsen en administratie-bedrijven zijn buiten de onderzoekspopulatie gelaten. Alle 156 bedrijven namen in de periode van 1977-1981 onafgebroken deel aan de verzuimstatistiek. Bedrijven waarvan bekend is, dat de registratie van het ziekteverzuim zo nu en dan lacunes vertoonde, zijn ook buiten de sekundaire analyse gelaten.

De ziekteverzuimcijfers betreffen ongeveer 160.000 mannelijke werknemers, werkzaam in bedrijven waarvan tenminste van het produktiepersoneel gegevens beschikbaar zijn. De vrouwelijke werknemers zijn, wegens hun geringe aantal per productiebedrijf, buiten beschouwing gelaten.

Voor specifieke deelanalyses zijn uit deze populatie van 156 bedrijven deelpopulaties samengesteld. In de betreffende paragraaf 3.4 wordt deze keuze nader toegelicht.

2.2 Verdeling van de bedrijven per verklarende variabele

Inleiding

De gegevens over het ziekteverzuim, de bedrijfsgrootte, de bedrijfstak en de regio zijn rechtstreeks te ontleen aan de NIPG/TNO-ziekteverzuimstatistiek. De werkloosheidsgegevens zijn verstrekt door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de gegevens over verzekeringsvorm en controleform zijn verzameld in het kader van het onderzoeksproject 'Arbeidsongeschiktheid en Verzekeringsvorm in de Ziektewet' dat het NIPG/TNO uitvoert voor het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De scores zijn per verklarende of onafhankelijke variabele meestal verdeeld in drie of vier categorieën, omdat een variantie-analytisch onderzoeksmodel zal worden toegepast. Zo zijn bijvoorbeeld alle bedrijven kleiner dan 250 man in een categorie samengevoegd, net zoals de bedrijven van 250 tot 500 man, etcetera. In paragraaf 3.1 staat een toelichting op de techniek van variantie-analyse.

Bedrijfs grootte

De 156 bedrijven zijn verdeeld in vier grootte-kategorieën, gerekend naar het aantal mannelijke werknemers met als grenzen: 250, 500 en 1000 werknemers. Deze indeling is gekozen met het oog op een zo gelijkmatig mogelijke verdeling van de bedrijven over de vier categorieën.

Tabel 2.1 Verdeling van de 156 bedrijven in vier grootte-kategorieën

grootte	abs.	%
< 250 mannen	40	25,6
250 - < 500 "	45	28,8
500 - < 1000 "	37	23,7
1000 en meer "	34	21,9
totaal	156	100

Opgemerkt kan nog worden dat in deze steekproef de grote bedrijven oververtegenwoordigd zijn; in Nederland als totaal zijn er relatief veel meer kleinere bedrijven.

Bedrijfstak

De bedrijven zijn zo goed mogelijk verdeeld naar bedrijfstak. Aangezien de indeling niet geheel konform die van de officiële bedrijfstak-indeling kon plaatsvinden, spreken we hier van bedrijfsgroep. Tabel 2.2 laat de verdeling van de bedrijven zien naar bedrijfsgroep.

Tabel 2.2 Verdeling van de 156 bedrijven in acht bedrijfsgroepen

bedrijfsgroep	abs.	%
metaal, elektrotechniek en scheepsbouw	63	40,5
rayon- en synthetische garens, textiel	6	3,8
levensmiddelen	40	25,6
chemie	25	16,0
rubber	7	4,5
bouwmaterialen	4	2,6
grootwinkelbedrijven	5	3,2
overige bedrijven ¹	6	3,8
totaal	156	100

¹ 3 papierbedrijven; 2 vervoersbedrijven en 1 grafische industrie.

In de onderzoekspopulatie domineren de bedrijven uit de metaal-, de elektrotechnische- en de scheepsbouwsector, gevolgd door de bedrijfsgroepen levensmiddelen en chemie. Deze bedrijfsgroepen tellen 82% van de onderzoekspopulatie. Bij de latere vergelijking van de bedrijfsgroepen worden deze groepen ook gebruikt in de variantie-analyses (n = 128 in plaats van n = 156).

Gewest

De bedrijven zijn ingedeeld naar provincie van vestiging. De provincies zijn verder in vier gewest-kategorieën ondergebracht (tabel 2.3).

Tabel 2.3 Verdeling van de 156 bedrijven in vier gewesten en elf provincies

gewest	provincie	abs.	%
noord	Groningen	6	11,6
	Friesland	7	
	Drente	<u>5</u>	
		18	
oost	Overijssel	13	20,5
	Gelderland	<u>19</u>	
		32	
west	Utrecht	10	45,5
	Noord-Holland	23	
	Zuid-Holland	<u>38</u>	
		71	
zuid	Zeeland	4	22,4
	Noord-Brabant	23	
	Limburg	<u>8</u>	
		35	
totaal		156	100

De meeste bedrijven in het onderzoek zijn gevestigd in het Westen van Nederland. In dit opzicht is de onderzoekspopulatie representatief voor de landelijke verdeling van bedrijven naar gewest.

Verzekeringsvorm en controleform voor de Ziektewet

Wegens de bijzondere relatie tussen verzekeringsvorm en controleform

- bij omslagleden vindt per definitie de controle door het GAK of door een bedrijfsvereniging plaats - behandelen we beide variabelen te zamen. De drie verzekeringsvormen zijn 1) omslag-bedrijven, 2) eigen risikodragende bedrijven (ER) en 3) bedrijven met een afdelingskas (AK). De drie controlevormen zijn 1) controle uitgevoerd door GAK of de bedrijfsvereniging, 2) controle vindt gedeeltelijk plaats door GAK of de bedrijfsvereniging en deels door het bedrijf zelf en 3) ziektewetcontrole vindt geheel plaats door bedrijf (tabel 2.4).

Tabel 2.4 Verdeling van de 156 bedrijven naar verzekeringsvorm en controlevorm, beide in drie categorieën

verzekeringsvorm	controlevorm			totaal
	door GAK of bedrijfsvereniging (BV)	deels door GAK of BV, deels door bedrijf zelf	door bedrijf zelf	
omslaglid	56	n.v.t	n.v.t	56
eigen risico (ER)	15 ¹	21 ²	23 ³	59
afdelingskas (AK)	19 ¹	11 ²	11 ³	41
totaal	90	32	34	156

¹ Te zamen noemt men deze bedrijven 'Geel-AKERS'.

² Te zamen noemt men deze bedrijven 'Rood-AKERS'.

³ Te zamen noemt men deze bedrijven 'Super-AKERS'.

De bedrijven zijn evenwichtig verdeeld naar verzekeringsvorm, terwijl in relatief veel bedrijven de ziektewetcontrole volledig wordt overgelaten aan het GAK of aan de bedrijfsvereniging.

Ten opzichte van de situatie in Nederland als geheel is het aantal AKERS in onze onderzoekspopulatie oververtegenwoordigd, hetgeen overigens nodig is om de verschillen tussen de drie verzekeringsvormen goed vast te kunnen stellen.

In 1978 waren er in Nederland in totaal 892 AKERS, ofwel nog niet 1 procent van alle Nederlandse bedrijven ('werkgevers'). Deze AKERS hadden wel ruim 23 procent van alle Nederlandse werknemers in dienst. De AKERS zijn dus een niet te verwaarlozen factor in de Nederlandse sociale verzekeringen. AKERS zijn, zoals duidelijk zal zijn, relatief grote bedrijven.

Werkloosheid

Nederland is per provincie ingedeeld in werkloosheidsrayons, variërend van zes in de provincie Utrecht tot negentien in Noord-Brabant. Deze rayons of regio's - er zijn er in totaal 127 - vormen elk het werkgebied van een Gewestelijk Arbeidsbureau. Om nu het ziekteverzuim in verband met werkloosheid te brengen is elk bedrijf gekarakteriseerd door een werkloosheids-cijfer van het rayon waarin het is gevestigd. Onder werkloosheidspercentage verstaat het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 'de gemiddelde geregistreerde arbeidsreserve uitgedrukt in procenten van de afhankelijke beroepsbevolking'. In dit onderzoek zijn de gegevens voor mannelijke werknemers genomen.

Elk bedrijf heeft drie verschillende werkloosheidsgrootheden gekregen:

1. het gemiddelde werkloosheidspercentage in het rayon van vestiging voor 1977 en 1978;
2. gemiddelde jaarlijkse stijging van het werkloosheidspercentage in het rayon van vestiging voor de periode 1979-1981;
3. werkloosheidspercentage in het rayon van vestiging voor het jaar 1981.

In tabel 2.5 wordt het werkloosheidspercentage in 1977-1978 afgezet tegen de twee andere werkloosheidsmaten, die in dit onderzoek gebruikt zullen worden.

Tabel 2.5 Verdeling van de 156 bedrijven naar werkloosheidspercentage in de betreffende regio in 1977-1978 en de twee andere werkloosheidsindikatoren

HOOGTE WERKLOOSHEIDSPERC. 1977-78	STIJGING WERKL.PERC. 1979-81				HOOGTE WERKLOOSHEIDSPERC. 1981			
	stijging <1.5 procent	stijging 1.5-2.4 procent	stijging ≥2.5 procent	TOTAAL	<7.0 procent	7.0-10.9 procent	> 11.0 procent	TOTAAL
< 3.0 procent	33	14	0	47	46	1	0	47
3.0 - 5.9 procent	12	36	23	71	16	50	5	71
≥ 6.0 procent	1	24	13	38	0	19	19	38
TOTAAL	46	74	36	156	62	70	24	156

χ^2 Werkloosheidsperc. 1977-78 x Stijging werkloosheidsperc. 1979-81 = 60.33; DF = 4; p = .0000

χ^2 Werkloosheidsperc. 1977-78 x Werkloosheidspercentage 1981 = 130.08; DF = 4; p = .0000

Het gemiddelde werkloosheidspercentage in 1977-1978 hangt zowel significant samen met de stijging van de werkloosheid in het tijdvak 1979-1981, als met het werkloosheidsniveau in 1981. De samenstelling van de respectievelijk drie categorieën per werkloosheidsgrootheid is evenals bij de

bedrijfsgrootte, het gewest en de bedrijfspgroep tot stand gekomen vanuit de statistische voorwaarde van een zo evenwichtig mogelijke verdeling van bedrijven over de categorieën.

2.3 De ziekteverzuimvariabelen

De te verklaren ziekteverzuimvariabelen zijn het verzuimpercentage, de frekwentie en de duur:

- het percentage is het aantal verzuimde dagen per 100 mandagen bij mannen (V%);
- de frekwentie is het aantal meldingen per 100 mannen per jaar (MFr);
- de duur is de gemiddelde duur per verzuimgeval in kalenderdagen bij mannen (GD).

In tabel 1.1 werden de ziekteverzuimcijfers weergegeven over de jaren 1977-1981 van alle (circa 300) bedrijven die aan de NIPG-statistiek meedoen (totale bestand: 260.000 mannen en 40.000 vrouwen). In het onderhavig onderzoek doen slechts 156 van alle circa 300 bedrijven mee (met circa 160.000 mannen). De redenen daarvoor zijn vermeld.

De 156 onderzoeksbedrijven hebben gemiddeld iets hogere verzuimcijfers dan het totale NIPG-bestand. Dit heeft voornamelijk te maken met het feit dat er in de onderzoekspopulatie geen administratieve bedrijven opgenomen zijn.

Het totale bestand had in de jaren 1977-1981 bij de mannen verzuimpercentages van resp. 9.2, 9.7, 9.7, 9.1 en 9.2 procent. De onderzoekspopulatie (zie de tabellen 8 t/m 23 van de Bijlage) laat bij de mannen voor dezelfde jaren resp. 10.3, 11.0, 10.9, 10.2 en 9.4 als ziekteverzuimpercentages zien.

Deze verschillen beïnvloeden de uiteindelijke onderzoeksresultaten niet.

3. DE ANALYSETECHNIEK EN DE RESULTATEN

3.1 De analysetechniek

Dit onderzoek gaat over achtergronden van de *daling* van het verzuim in Nederland, dus *niet* over variabelen die te maken hebben met de *hoogte* van het verzuim in Nederland in de periode van 1977 t/m 1981.

Anders gesteld: het doel is vast te stellen welke *interactie* er is tussen de acht verklarende variabelen enerzijds (zie hoofdstuk 2) en de jaren anderzijds met betrekking tot de drie verzuimmaten. Het gaat dus om de vraag of de (drie of vier) categorieën, die er binnen elk der acht verklarende variabelen bestaan, verschillen te zien geven in het verloop van de verzuimmaten over de periode 1977 t/m 1981 (of over 1979-1981). Een voorbeeld is de vraag of het verzuim bij de ene verzekeringsvorm meer of minder daalt over de laatste twee jaren, dan bij de andere verzekeringsvorm.

Er zijn twee redenen waarom dit soort vragen niet door middel van korrelatie- of regressie-analyse beantwoord kunnen worden.

Ten eerste leent het merendeel van de verklarende variabelen zich niet voor deze technieken. Werkloosheid en bedrijfsgrootte zijn namelijk wel in rangvolgorde of op een schaalvolgorde weer te geven, maar verzekeringsvorm, controleform, gewest en bedrijfsgroep niet. De laatste vier variabelen, die op 'nominaal' niveau gemeten zijn, kan men derhalve niet korreleren met verzuim. Ten tweede gaat het om de verklaring van veranderingen in de tijd in de afhankelijke of te verklaren variabele (verzuim), hetgeen korrelatie- of regressierekening eveneens als analysetechniek uitsluit.

De analysetechniek die bij uitstek geschikt is om de opgeworpen vragen wel te beantwoorden is de variantie-analyse. Er bestaan enkelvoudige en meervoudige variantie-analyses. In de eerste vorm gaat het alleen om de vraag of bijvoorbeeld het verzuim in een bepaalde periode bij de drie verzekeringsvormen significant van elkaar verschilt.

Bij de meervoudige variantie-analyse gaat het om twee of meer onafhankelijke variabelen. Daar gaat het tevens om de vraag of de drie verzekeringsvormen zich over vijf of twee jaar met betrekking tot verzuim verschillend van elkaar ontwikkelen. De jaren fungeren dus als onafhankelijke variabelen. Deze meervoudige vorm zullen we hier gebruiken.

Voorwaarden voor het toepassen van variantie-analyse zijn, dat de verklarende variabele of variabelen een (beperkt) aantal waarden aannemen en dat er van deze waarden meerdere waarnemingen zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval met de variabele verzekeringsvorm die drie waarden kan aannemen (omslag-bedrijf, eigen-risikodragers en afdelingskas), terwijl er van deze waarden respectievelijk 56, 59 en 41 waarnemingen (één waarneming per bedrijf) zijn. Andere variabelen, waarbij dit ook het geval is, zijn bedrijfsgroep, gewest en controleform.

De resterende variabelen, namelijk bedrijfsgrootte en werkloosheid van de regio waarin het bedrijf ligt, kunnen een zeer groot aantal waarden aannemen. Deze variabelen dienden dan ook aangepast te worden voor de variantie-analyse. De bedrijfsgrootte werd ingedeeld in vier grootte-kategorieën (kleiner dan 250, 250-499, 500-999 en 1000 of meer mannen). Ook de drie werkloosheidsindikatoren werden op een dergelijke wijze in een beperkt aantal, namelijk drie categorieën, ingedeeld (zie paragraaf 2.2).

Bij de variantie-analyse komen, naast gegevens over de vermelde interactie-effecten, uiteraard ook gegevens over de hoofdeffekten beschikbaar. De laatste beantwoorden de vraag (die *niet* centraal staat in dit rapport) of de drie of vier categorieën die binnen de verklarende variabele bestaan, over de vijf jaren in totaal (1977 t/m 1981), significant van elkaar verschillen met betrekking tot verzuim. Dus bijvoorbeeld of omslag-bedrijven een significant hoger verzuimpercentage hebben dan afdelingskassen of eigen-risikodragende bedrijven in een bepaalde periode.

Overigens dient benadrukt te worden dat de 156 bedrijven in dit onderzoek alle deelnemen aan de NIPG/TNO-verzuimstatistiek en dat dit géén aselekte steekproef is ten aanzien van de in dit onderzoek te gebruiken acht verklarende variabelen. Dit betekent dat geen zuivere toetsing mogelijk is van de hoofdeffekten. Over de representativiteit van de gevonden hoofdeffekten kan derhalve geen uitspraak worden gedaan. In dit onderzoek gaat het echter in de eerste plaats om de interactie-effecten. Deze mogen wel verondersteld worden onafhankelijk te zijn van de selectie van bedrijven. De 156 bedrijven deden namelijk reeds aan de verzuimstatistiek mee vóór de gedefinieerde onderzoeksperiode van 1977-1981. Wat in deze onderzoeksperiode gebeurde (de verzuimdaling) kan dus niet het gevolg zijn van de samenstelling van de 156 bedrijven.

Tenslotte enige toelichting op de volgorde waarin de resultaten gepresenteerd worden. In paragraaf 3.2 zullen de hoofdeffekten van de variantie-analyses weergegeven worden. In paragraaf 3.3 volgt dan het centrale deel van het onderhavige onderzoek, namelijk de interactie tussen de acht verklarende variabelen en de vijf (1977-1981) respectievelijk twee (1979-1981) jaren met betrekking tot het verzuim.

Omdat onze interesse uitgaat naar de periode 1979-1981, waarin het verzuim daadwerkelijk daalde, zal op die periode de voornaamste aandacht gericht worden.

In paragraaf 3.4 zal door middel van een aantal deel-analyses nagegaan worden of de konklusies, die in paragraaf 3.3 zijn getrokken, blijven bestaan als gekeken wordt naar deel-kategorieën van het totale bedrijfsbestand. Het gaat hier om partiële analyses, die als doel hebben gegevens op te leveren over de relatie van een variabele tot verzuim bij gelijkhouding van (een categorie uit) een andere variabele. Bijvoorbeeld: of de relatie tussen bedrijfsgrootte en verzuimdaling bij omslag-bedrijven er ongeveer net zo uit ziet als bij AKERS en of dit ook het geval is bij bedrijven in West-Nederland en bij bedrijven in Oost-Nederland, et cetera.

Bij de te vermelden resultaten zal het aksent steeds liggen op het verzuimpercentage als afhankelijke variabele. Aan het eind van het resultaten-gedeelte zal echter nog eens apart aandacht worden besteed aan de verzuimfrekwentie en de gemiddelde verzuimduur per geval.

Om een scheiding aan te brengen tussen betekenisvolle en niet-betekenisvolle resultaten zal over het algemeen het significantie-niveau van $p = .10$ aangehouden worden. Dit betekent dat het gevonden verband met een kans van één op tien nog aan toeval geweten mag worden. Signifikantie-niveau's hebben echter slechts een relatieve waarde. Ze dienen bijvoorbeeld gezien te worden tegen de achtergrond van het aantal waarnemingen waarop de analyse berust. In ieder geval zal de significantie van de resultaten steeds slechts als indicatie gebruikt worden. Ook zal melding gemaakt worden van resultaten die naar significantie tenderen.

3.2 De hoofd-effekten in de variantie-analyses

In de tabellen in de Bijlage zijn de gedetailleerde resultaten te vinden van de meervoudige variantie-analyses betreffende de acht verklarende

variabelen bij twee tijdsperioden, namelijk alle vijf jaren (1977 t/m 1981) en de jaren 1979 en 1981. De belangrijkste resultaten van deze zestien (8 x 2) variantie-analyses zijn in samenvattende vorm weergegeven in tabel 3.1 (voor details raadplege men de Bijlage: tabel 8 t/m 23). Van deze resultaten worden eerst de hoofdeffekten van de acht verklarende variabelen beschreven, waarbij nogmaals zij opgemerkt dat het onderzoek niet in de eerste plaats op deze hoofdeffekten, maar op de in paragraaf 3.3 en 3.4 te behandelen interactie-effekten (variabele x jaren) was gericht.

De resultaten (zie tabel 3.1) laten zich als volgt omschrijven:

- De *bedrijfs grootte* is gerelateerd aan het verzuimpercentage en aan de gemiddelde verzuimduur per geval: grotere bedrijven hebben, in grote lijnen, een lager verzuimpercentage en een kortere gemiddelde duur per geval.
- De *bedrijfs groep* hangt niet samen met het verzuimpercentage, maar wel met de verzuimfrequentie: in de chemie is deze het laagst en in de metaal-groep het hoogst.
- De *gewesten* verschillen niet met betrekking tot de hoogte van de drie verzuimindicatoren.
- De *Ziektewet-verzekeringsvorm* is sterk gerelateerd aan de hoogte van het verzuimpercentage en aan de gemiddelde verzuimduur: de omslag-bedrijven scoren hoger op deze verzuimindicatoren dan de eigen-risikodragers en de afdelingskassen.
- De *Ziektewet-kontrole vorm* houdt verband met het verzuimpercentage en met de gemiddelde verzuimduur per geval: de bedrijven, waarvan de werknemers geheel gecontroleerd worden door verzekeringsartsen van de bedrijfsvereniging of van het GAK vertonen een hoger verzuim dan werknemers van bedrijven die geheel of gedeeltelijk zelf controleren.
- De *hoogte van de werkloosheid* van het rayon waarin het bedrijf gelegen is (in de jaren 1977-1978), is niet gerelateerd aan het verzuimpercentage, maar wel aan de verzuimfrequentie van die bedrijven: de bedrijven in de rayons met de laagste werkloosheid vertonen de *laagste* verzuimfrequentie. Hogere werkloosheid gaat *in het algemeen* dus gepaard met een hogere verzuimfrequentie.
- De twee *andere werkloosheidsindicatoren* (de hoogte van de werkloosheid in 1981 en de stijging van de werkloosheid van 1979 naar 1981) vertonen geen significant verband met de hoogte van het verzuim van de bedrijven.

Tabel 3.1 Samenvatting van de belangrijkste resultaten van de variantie-analyses op het gehele bestand van bedrijven; n = 156 (hoofdeffekten en interacties weergegeven in significanties van F-waarden)

Beschrijving variabele (met, tussen haakjes, het aantal gebruikte categorieën)	Periode 1977 - 1981						Jaren 1979 en 1981		
	Hoofdeffekt			Interactie met jaren			Interactie met jaren		
	V%	MFr	GD	V%	MFr	GD	V%	MFr	GD
1 Bedrijfsgrootte 1981 (4)	<u><.10</u>	<.90	<u><.01</u>	<.50	<.20	<.50	<.50	<.40	<u><.10</u>
2 Bedrijfsgroep (3)	<.20	<u><.05</u>	<.60	<.80	<.90	<.60	<.80	<.80	<.70
3 Gewest (4)	<.30	<.50	<.30	<u><.05</u>	<.30	<.20	<u><.01</u>	<u><.05</u>	<u><.05</u>
4 Verzekeringsvorm (3)	<u><.001</u>	<.30	<u><.001</u>	<.60	<.60	<.80	<u><.05</u>	<.60	<.20
5 Controlevorm (3)	<u><.05</u>	<.60	<u><.01</u>	<.90	<.60	<.90	<.50	<.20	<.90
6 Hoogte werkloosheid 1977 - 78 (3)	<.30	<u><.10</u>	<.20	<.50	<u><.10</u>	<u><.10</u>	<u><.10</u>	<.20	<u><.10</u>
7 Stijging werkloosheid 1979 - 81 (3)	<.40	<.30	<.30	<u><.05</u>	<.30	<u><.05</u>	<u><.05</u>	<.60	<u><.01</u>
8 Hoogte werkloosheid 1981 (3)	<.20	<.40	<.40	<u><.10</u>	<.20	<u><.05</u>	<u><.10</u>	<.30	<u><.05</u>

Signifikante F-waarden ($p < .10$) zijn onderstreept.

- Het hoofdeffekt betreft de vraag of de 3 of 4 categorieën, die binnen een variabele bestaan, over de 5 jaren (1977-1981) in totaal, verschillen in verzuim;
- De interactie-effekten betreffende de vraag of de 3 of 4 categorieën, die binnen een variabele bestaan, zich met betrekking tot verzuim significant verschillend van elkaar ontwikkelen over de 5 jaren (1977-1981) of 2 jaren (1979-1981).
- Zie voor meer details tabel 8 t/m 23 in de Bijlage.

3.3 De interactie-effekten bij het totale bedrijfsbestand

De interactie-effekten kunnen afgelezen worden uit het rechter gedeelte van tabel 3.1. De details staan in tabel 8 t/m 23 van de Bijlage. Omdat de interactie-effekten van de variabelen met de 5 jaren (1977 t/m 1981) minder interessant zijn dan de interactie-effekten met de jaren 1979 - 1981 - waarin het verzuim daalde - gaat onze aandacht vooral uit naar deze laatste periode. Uit tabel 3.1 kunnen de volgende konklusies worden afgeleid:

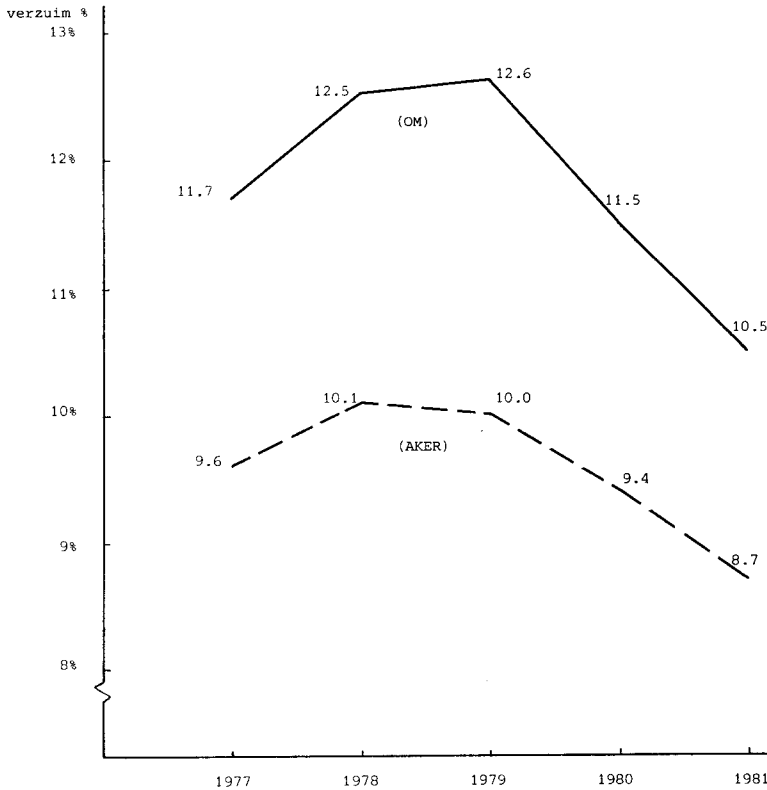
- De bedrijven in de vier verschillende *bedrijfsgrootte-kategorieën* hebben hun verzuimpercentage niet, maar hun gemiddelde verzuimduur per geval wel significant verschillend van elkaar zien ontwikkelen in de jaren 1979-1981: de grootste verzuimduur-daling trad op bij de kleinere bedrijven (< 250 mannen). Deze trend is ook bij het verzuimpercentage waar te nemen.
- De bedrijven uit de drie *bedrijfstaking-kategorieën* (metaal, chemie en levensmiddelen) hebben hun verzuim in de periode 1979-1981 *niet* significant verschillend van elkaar zien ontwikkelen. Alle drie bedrijfstakken volgden dus ongeveer een zelfde stijgend en dalend patroon.

Dit resultaat heeft te maken met het feit dat in de metaalgroep de sub-groepen scheepsbouw, technische apparaten en metaal (die volgens tabel 1.3 wel degelijk verschillende ontwikkelingen hebben doorgemaakt) voor de variantie-analyse tot één groep van 63 bedrijven samengevoegd dienden te worden en vergeleken zijn met de 25 chemie-bedrijven en de 40 levensmiddelen-bedrijven.

- De bedrijven in de vier verschillende *Nederlandse gewesten* ontwikkelden zich met betrekking tot alle drie verzuimmaten significant verschillend van elkaar in de periode 1979-1981: de grootste daling in het verzuimpercentage en in de verzuimduur trad op in het gewest Oost (Overijssel en Gelderland); de grootste verzuimfrekwentie-daling trad op in het gewest Zuid. De geringste dalingen waren steeds waarneembaar in het gewest West.
- Bij bedrijven in de drie verschillende *verzekeringsvorm-kategorieën* ontwikkelde het verzuimpercentage zich in de periode 1979-1981 significant verschillend van elkaar: bij de omslag-bedrijven daalde het verzuimpercentage het sterkst (voornamelijk veroorzaakt door een relatief sterke verzuimduur-daling) en bij de eigen-risikodragende bedrijven het minst.

Dit verschijnsel is duidelijk waar te nemen in grafiek 3.1, waarin de 56 omslag-bedrijven vergeleken worden met de 100 afdelingskassen en eigen-risikodragers te zamen.

Grafiek 3.1 Vergelijking van de verzuimpercentages van 56 omslag-bedrijven (OM) met die van 100 afdelingskassen- en eigen-risikodragende bedrijven (AKER) over de periode 1977-1981 (bron: Bijlage, tabel 14b)

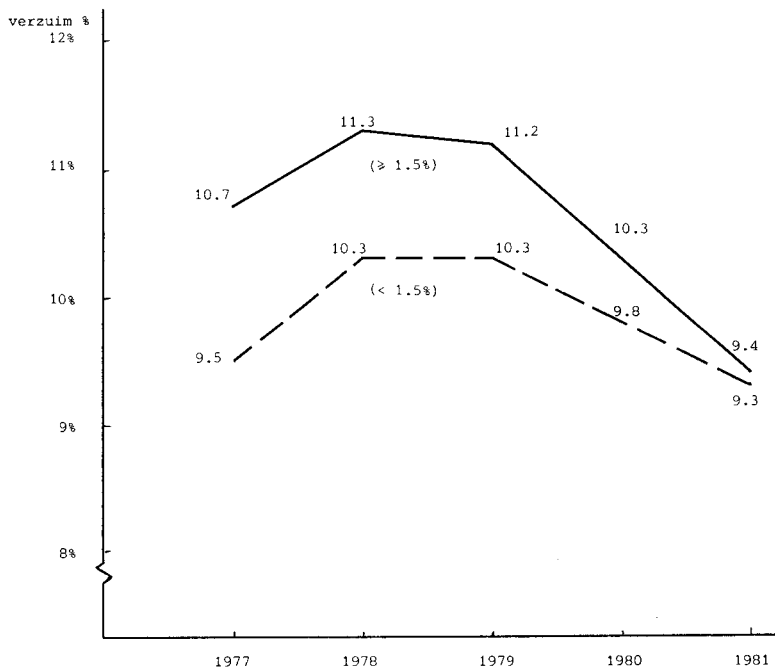
- Bij bedrijven in de drie verschillende *kontroleform-kategorieën* was geen significant verschil waarneembaar in verzuimdaling in de periode 1979-1981. Wel zijn er bijna-signifikante verschillen. De bedrijven, waarvan werknemers door de Bedrijfsvereniging (BV) of het Gemeenschappelijk Administratiekantoor (GAK) gecontroleerd worden, vertoonden namelijk de grootste daling in verzuimfrekwentie. Deze verschillen zijn echter niet waarneembaar in het verzuimpercentage.
- De *hoogte van de werkloosheid* (zowel in 1977-1978 als in 1981)

van het rayon, waarin het bedrijf gelegen is, is ook gerelateerd aan de daling in het verzuimpercentage en in de gemiddelde verzuimduur: bedrijven in rayons met weinig werkloosheid daalden het minst in verzuim en bij bedrijven in 'middelmatige' en 'hoge' werkloosheidsrayons daalde het verzuim het meest.

- Tenslotte de relatie van de *stijging van de werkloosheid* in de periode 1979-1981 met verzuim. In gebieden waar de werkloosheid *meer* dan 1.5 procent gestegen is, is het verzuimpercentage en de verzuimduur van de aldaar gevestigde bedrijven relatief sterk afgenomen. En bedrijven in gebieden met een geringe werkloosheidsstijging (minder dan 1.5 procent) zagen hun verzuim relatief minder afnemen.

Deze twee tendenzen zijn grafisch weergegeven in grafiek 3.2.

Grafiek 3.2 Vergelijking van de verzuimpercentages van 46 bedrijven in de rayons die in 1979-1981 een geringe stijging (< 1.5%) in werkloosheid hebben meegemaakt met de verzuimpercentages van 110 bedrijven in rayons die in 1979-1981 een grote stijging ($\geq 1.5\%$) in werkloosheid hebben meegemaakt (Bron: Bijlage, tabel 20b)

Samenvatting

Samengevat is de voorlopige konklusie, dat het verzuimpercentage in de periode 1979-1981 het sterkst is gedaald bij:

- bedrijven kleiner dan 250 man;
- bedrijven in Overijssel en Gelderland;
- omslag-bedrijven;
- bedrijven in gebieden met relatief hogere werkloosheid;
- bedrijven in gebieden waar de werkloosheid het sterkst steeg in de periode 1979-1981.

Opvallend is dat deze dalingen in het verzuimpercentage vooral bewerkstelligd zijn door dalingen in de gemiddelde verzuimduur per geval en niet of in veel mindere mate door dalingen in de verzuimfrequentie. Tenslotte is de daling in het verzuimpercentage niet verschillend voor de drie bedrijfstakken, noch voor de drie controlevormen voor de Ziekte-wet.

3.4 De interactie-effekten bij deel-kategorieën van het totale bedrijfsbestand

De vraag is nu of de gekonstateerde 'invloeden' (beter: relaties) zuiver en alleen aan genoemde onafhankelijke variabelen toegeschreven mogen worden of dat de onafhankelijke variabelen zodanig onderling samenhangen, dat de gevonden relaties geheel of gedeeltelijk geweten moet worden aan die onderlinge samenhangen.

Bijvoorbeeld: twee variabelen die zeer sterk onderling samenhangen, zullen beide ongeveer even sterk samenhangen met een derde variabele, bijvoorbeeld verzuim. In dat geval hebben we dus wellicht niet twee verschillende 'invloeden' gevonden, maar slechts één. Om met dit soort verstrengelingen rekening te houden is nadere analyse nodig.

In tabel 3.2 kan men zien hoe de verklarende variabelen onderling samenhangen.

Tabel 3.2 De onderlinge verbanden tussen de verklarende variabelen (uitgedrukt in significanties van Chi-kwadraden)

	2. Bedrijfsgroep	3. Gewest	4. Verzekeringsvorm	5. Controlevorm	6. Werkloosheids % 1977 - 78	7. Stijging werkloosh. 1979 - 81	8. Werkloosheids % 1981
1. Bedrijfs grootte	1	.13	.00*	.00*	.63	.94	.95
2. Bedrijfs groep	1	-	-	-	-	-	-
3. Gewest	-	-	.04*	.07*	.00*	.00*	.00*
4. Verzekeringsvorm	-	-	-	.00*	.73	.87	.70
5. Controlevorm	-	-	-	-	.13	.14	.46
6. Werkloosheids % 1977 - 78	-	-	-	-	-	.00*	.00*
7. Stijging werkloosh. % 1979 - 81	-	-	-	-	-	-	.00*
8. Werkloosheids % 1981	-	-	-	-	-	-	-

N.B. De met een sterretje aangeduide waarden zijn significant ($p < .10$).

Bedrijfs grootte hangt samen met verzekeringsvorm en controlevorm ($p = .001$ en $.001$). Ook is er een verband tussen verzekeringsvorm en controlevorm ($p = .001$). De variabele gewest hangt met bijna alle andere variabelen samen, terwijl de drie werkloosheidsindikatoren onderling ook sterk samenhangen.

Om mogelijke schijnverbanden uit te sluiten zijn veertien deel-analyses uitgevoerd.

Een voorbeeld kan duidelijk maken hoe deze analyses uitgevoerd zijn. Eerder is geconstateerd dat bedrijfs grootte samenhangt met verzuimduurdaling in de periode 1979-1981: kleinere bedrijven zijn relatief sterk in verzuim gedaald. Bovendien is geconstateerd dat bedrijfs grootte met verzekeringsvorm samenhangt (zie tabel 3.2).

De vraag is dus of de relatie tussen bedrijfs grootte en verzuimduurdaling blijft bestaan indien men de mogelijk doorkruisende invloed van verzekeringsvorm uitschakelt. Dit kan bij benadering gebeuren door de relatie tussen bedrijfs grootte en verzuimduurdaling apart te analyseren, respectievelijk bij de omslag-bedrijven, bij eigen-risikodragende bedrijven en bij afdelingskassen.

Indien de eerder gevonden significante relatie in alle drie de deel-ana-

lyses significant blijft, of tenminste de tendenzen in dezelfde richting blijven wijzen, dan kan geconstateerd worden dat het inderdaad om een 'echte' relatie ging en niet om een schijn-relatie.

De resultaten van de beschreven drie deel-analyses treft men aan onder GD in de bovenste drie regels van tabel 3.3. Men ziet dat de significante relatie tussen bedrijfsgrootte en verzuimduur-daling (1979-1981) niet overal standhoudt. Alleen bij de 56 omslag-bedrijven is er nog iets van de relatie bedrijfsgrootte-verzuimduur-daling waar te nemen ($p=.07$).

Thans zullen we de deel-analyses (zie tabel 3.3) systematisch beschrijven per onafhankelijke variabele. Alleen met betrekking tot de variabele bedrijfsgroep behoeven geen verdere deel-analyses gepleegd te worden, omdat de analyses met het totale bedrijfsbestand geen enkele significante interactie met de jaren opleverde (zie tabel 3.1). Daarom heeft het ook geen zin de variabele bedrijfsgroep verder te analyseren. Bij de deel-analyses behoeft ook niet verwacht te worden dat de resultaten wel significant worden.

Hieronder zal voor de overzichtelijkheid steeds het aksent liggen op het verzuimpercentage. Aan het eind van de paragraaf schenken we aandacht aan de twee componenten van het verzuimpercentage, namelijk de frekwentie en de gemiddelde duur per geval.

Tabel 3.3 Samenvatting van de resultaten van de variantie-analyse op deelgroeperingen van het totaal van 156 bedrijven (alleen interactie-effecten weergegeven in de significanties van F-waarden)

Variabele:	Bij gelijke:	n*	INTERAKTIE MET DE JAREN					
			Periode 1977 - 1981			Jaren 1979 en 1981		
			V%	MFr	GD	V%	MFr	GD
1. Bedrijfsgrootte	4. Verzekeringsvorm (Omslag-bedrijven)	56	.42	.76	.40	.25	.55	<u>.07</u>
Bedrijfsgrootte	Verzekeringsvorm (ER-bedrijven)	59	.13	<u>.01</u>	.99	.74	.82	.64
Bedrijfsgrootte	Verzekeringsvorm (AK-bedrijven)	41	<u>.01</u>	.40	.23	.26	.60	.77
3. Gewest	4. Verzekeringsvorm (Omslag-bedrijven)	56	.15	.67	<u>.07</u>	.22	.51	.24
Gewest	Verzekeringsvorm (ER + AK-bedrijven)	100	.39	.52	.26	<u>.01</u>	<u>.10</u>	<u>.10</u>
Gewest	6. Hoogte werkloosheid 1977-78 (3.0 - 5.9%)	71	<u>.05</u>	.70	.30	<u>.10</u>	.37	.22
Gewest	7. Stijging werkloosh. 1979-81 (1.5 - 2.4%)	74	.30	<u>.05</u>	.53	<u>.05</u>	<u>.03</u>	.16
4. Verzekeringsvorm	1. Bedrijfsgrootte (250 - 999 man)	82	.60	.27	.98	.68	.58	.84
Verzekeringsvorm	5. Controlevorm (door BV/GAK)	90	.51	.70	.50	.21	.54	.18
5. Controlevorm	4. Verzekeringsvorm (ER-bedrijven)	59	.75	.85	.70	.70	.33	.93
Kontrolevorm	Verzekeringsvorm (AK-bedrijven)	41	.52	.69	<u>.08</u>	.14	.61	<u>.05</u>
Kontrolevorm	Verzekeringsvorm (ER + AK-bedrijven)	100	.77	.76	.54	.92	.14	.59
6. Hoogte werkloosheid 1977-78	7. Stijging werkloosh. 1979-81 (1.5 - 2.4%)	74	.30	.57	.29	<u>.08</u>	.14	.15
7. Stijging werkloosh. 1979-81	6. Hoogte werkloosheid 1977-78 (3.0 - 5.9%)	71	<u>.01</u>	.94	<u>.02</u>	<u>.01</u>	.97	<u>.01</u>

N.B.: - Signifikante F-waarden ($p < .10$) zijn onderstreept.

- De interactie-effecten betreffen de vraag of de 3 of 4 categorieën, die binnen een variabele bestaan, zich ten aanzien van verzuim significant verschillend van elkaar ontwikkelen over de 5 jaren (1977-1981) of de 2 jaren (1979 en 1981).

* Zie de onderverdeling van deze n's over de 3 of 4 categorieën, in de tabellen 8 t/m 23 in de Bijlage.

Bedrijfsgrootte

In tabel 3.4 worden de bevindingen uit tabel 3.3 geïllustreerd met betrekking tot het verzuimpercentage, waarbij overigens opgemerkt kan worden dat deze analyse eigenlijk niet nodig is, want in tabel 3.1 hebben we al gezien dat de interactie tussen de bedrijfsgrootte en de jaren 1979-1981 met betrekking tot het verzuimpercentage niet significant was ($p < .50$). De interactie kan dan bij sub-groepen van het totale bestand ook niet veel opleveren.

Tabel 3.4 Daling in het verzuimpercentage in de periode 1979-1981 bij vier verschillende *bedrijfsgrootte*-categorieën (respektievelijk voor alle bedrijven, de omslag-leden, de eigen-risikodragers en de afdelingskassen)

	alle bedrijven	alleen omslag- bedrijven	alleen ER- bedrijven	alleen AK- bedrijven
bedrijven < 250 mannen	1.9 (40)	2.6 (23)	0.7 (12)	1.8 (5)
bedrijven 250 - 499 mannen	1.5 (45)	1.3 (22)	1.4 (12)	2.0 (11)
bedrijven 500 - 999 mannen	1.2 (37)	2.0 (8)	1.0 (20)	0.8 (9)
bedrijven $\geq$ 1000 mannen	1.6 (34)	3.9 (3)	1.3 (15)	1.6 (16)
-----	-----	-----	-----	-----
alle bedrijven	1.5 (156)	2.1 (56)	1.1 (59)	1.5 (41)
-----	-----	-----	-----	-----
signifikanties van de interakties met de 2 jaren	$p < .50$	$p = .25$	$p = .74$	$p = .26$

N.B.: Tussen haakjes staat steeds het aantal bedrijven vermeld.

Men kan konkluderen dat het verzuimpercentage in het algemeen het sterkst is gedaald bij de kleine bedrijven, maar dat dit verschijnsel bij géén van de sub-kategorieën van de verzekeringsvorm is terug te vinden. De oorspronkelijke algemene konklusie, dat het verzuimpercentage het sterkst daalde bij de kleine bedrijven (hoewel niet significant!), kan dus ook *niet* gehandhaafd blijven.

Gewest

Vervolgens gaan we na of de eerder geconstateerde significante verschillen in daling van het verzuimpercentage bij de vier gewesten standhouden als binnen de gewesten alleen gekeken wordt naar bedrijven met dezelfde verzekeringsvorm en dezelfde werkloosheidshoogte/stijging. Uit tabel 3.3 bleek reeds dat het significante verschil tussen de vier gewesten alleen

bij de omslag-leden duidelijk minder wordt ($p = .22$). Indien gekeken wordt bij de andere sub-groepen blijven de verschillen tussen de vier gewesten wel significant.

In onderstaande tabel 3.5 worden deze konklusies geïllustreerd.

Tabel 3.5 Daling in het verzuimpercentage in de periode 1979-1981 bij vier verschillende *gewesten* (respektievelijk voor alle bedrijven, de omslag-bedrijven, de ER + AK-bedrijven, de bedrijven in een 'gemiddelde' werkloosheids-regio en de bedrijven in een regio met 'gemiddelde' werkloosheidsstijging)

	alle bedrijven	alleen omslag-bedrijven	alleen ER + AK bedrijven	alleen bedrijven in regio's met werkloosheidsstijging 3.0 - 5.9%	alleen bedrijven in regio's met werkloosheidsstijging 1.5 - 2.4%
Noord	1.3 (18)	1.7 (9)	1.0 (9)	1.4 (9)	1.9 (4)
Oost	2.7 (32)	3.3 (13)	2.4 (19)	2.8 (25)	3.1 (24)
West	1.1 (71)	1.5 (25)	0.9 (46)	1.5 (20)	1.3 (32)
Zuid	1.7 (35)	2.6 (9)	1.3 (26)	1.6 (17)	1.7 (14)
alle bedrijven	1.5 (156)	2.1 (56)	1.3 (100)	2.0 (71)	1.9 (74)
signifikanties van de interacties met de 2 jaren	$p < .01$	$p = .22$	$p = .01$	$p = .10$	$p = .05$

Waarneembaar in deze cijfers is echter toch dat - hoewel de interactie tussen het gewest en de jaren bij de omslag-leden niet meer significant is - in alle gevallen het gewest Oost de grootste daling in verzuimpercentage vertoont.

Dit opvallende resultaat is helaas moeilijk verklaarbaar, door gebrek aan verdere informatie over hetgeen er met de 32 bedrijven in Overijssel en Gelderland aan de hand zou kunnen zijn.

Verzekeringsvorm voor de Ziektewet

Gekonstateerd werd (zie tabel 3.1) dat er significante verschillen in verzuimpercentage-daling (1979-1981) bestaan bij de drie verschillende verzekeringsvormen voor de Ziektewet.

De vraag is nu of deze verschillen blijven bestaan als binnen de ZW-verzekeringsvorm gekeken wordt naar bedrijven met ongeveer dezelfde bedrijfs-grootte of met dezelfde controlevorm. Deze twee variabelen werden gekozen omdat ze samenhangen met verzekeringsvorm.

De eerder vastgestelde relatie is nu niet meer significant (tabel 3.3).

In tabel 3.6 staan de percentages.

Tabel 3.6 Daling in het verzuimpercentage in de periode 1979-1981 bij de drie *verzekeringsvormen* (respektievelijk voor alle bedrijven, voor de 'middelgrote' bedrijven en voor de bedrijven die door de Bedrijfsvereniging of het GAK gecontroleerd worden)

	alle bedrijven	alleen bedrijven met grootte 250 - 999 mannen	alleen bedrijven gecontroleerd door BV/GAK
omslag-bedrijven	2.1 (56)	1.5 (30)	2.1 (56)
ER-bedrijven	1.1 (59)	1.2 (32)	1.3 (15)
AK-bedrijven	1.6 (41)	1.4 (20)	1.1 (19)
alle bedrijven	1.5 (156)	1.4 (82)	1.8 (90)
signifikanties van de interak- ties met de 2 jaren	$p < .05$	$p = .68$	$p = .21$

Hoewel de interacties tussen verzekeringsvorm en jaren in de twee in de tabel voorkomende subgroepen niet meer significant zijn, blijft in alle gevallen toch waarneembaar dat de omslagbedrijven de grootste daling in verzuimpercentage hebben doorgemaakt in de jaren 1979-1981.

De gelijkkluidende oorspronkelijke konklusie kan dus, hoewel met enige voorzichtigheid, gehandhaafd blijven.

Kontroleform voor de Ziektewet

Eerder hebben we geconstateerd (zie tabel 3.1) dat er niet-signifikante verschillen ($p < .50$) waren in verzuimpercentage-daling tussen de drie ZW-kontroleform. De bedrijven die hun controle hebben uitbesteed aan de Bedrijfsvereniging of het GAK bleken echter de grootste daling in verzuimpercentage doorgemaakt te hebben en de bedrijven die zelf controleren de geringste daling.

We zullen thans nagaan hoe deze niet-signifikante verschillen er uit zien per verzekeringsvorm. Dit geschiedt omdat omslag-bedrijven per definitie *niet* zelf controleren en er dus per definitie een verband is tussen verzekeringsvorm en controleform (zie ook tabel 2.4 en 3.2).

Tabel 3.7 Daling in het verzuimpercentage in de periode 1979-1981 bij de drie *kontrolevormcategorieën* (respektievelijk voor alle bedrijven, voor eigen-risikodragers, voor afdelingskassen en voor ER en AK-bedrijven samen)

	alle bedrijven	alleen ER- bedrijven	alleen AK- bedrijven	alleen ER + AK bedrijven
kontrole door BV/GAK	1.8 (90)	1.3 (15)	1.1 (19)	1.2 (34)
kontrole deels zelf	1.4 (32)	1.2 (21)	1.7 (11)	1.4 (32)
kontrole zelf	1.3 (34)	0.9 (23)	2.2 (11)	1.3 (34)
alle bedrijven	1.5 (156)	1.1 (59)	1.5 (41)	1.3 (100)
signifikanties van de interakties met de 2 jaren	p = .42	p = .70	p = .14	p = .92

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de oorspronkelijke konklusie gehandhaafd kan blijven. In geen enkel geval worden de verschillen significant. Bij de afdelingskassen draait het beeld zelfs om: daar vertonen de bedrijven die de verzuimkontrole uitbesteed hebben een geringere daling in verzuimpercentage dan de bedrijven die zelf controleren.

De hoogte van de werkloosheid

Uit tabel 3.2 bleek dat de hoogte en de stijging van de werkloosheid significant met elkaar samenhangen. De vraag is dus of de eerder geconstateerde significante verschillen in daling in verzuimpercentage over de periode 1979-1981 zowel met de hoogte als met de stijging te maken hebben - zoals geconstateerd - of dat de relaties met de ene werkloosheidsmaat verdwijnen als de andere werkloosheidsmaat 'konstant' gehouden wordt. Opgemerkt zij nog dat de variabele hoogte werkloosheid in 1981 buiten de verdere analyse gehouden zal worden, omdat deze variabele buitengewoon sterk gerelateerd is aan de variabele hoogte werkloosheid in 1977-1978. Het heeft dus weinig zin om ze allebei verder te analyseren; één van de twee is voldoende.

Eerst bekijken we nu of de eerder geconstateerde significante verschillen in daling in verzuimpercentage in de periode 1979-1981 bij de drie verschillende categorieën in de *hoogte* van de werkloosheid in 1977-1978 standhouden bij ongeveer gelijke stijging (1.5 - 2.4 procent) in werkloosheid gedurende de latere jaren 1979-1981.

Tabel 3.8 Daling in het verzuimpercentage in de periode 1979-1981 bij de drie categorieën van *werkloosheidspercentage 1977-1978* (respektievelijk voor alle bedrijven en voor de bedrijven in rayons met een stijging in het werkloosheidspercentage van 1.5 - 2.4 procent in de jaren 1979 - 1981)

	alle bedrijven	alleen bedrijven in rayons met een werk- loosheidsstijging van 1.5 - 2.4%
hoogte werkl.perc.1977-78: < 3.0%	1.0 (47)	1.2 (14)
hoogte werkl.perc.1977-78: 3.0-5.9%	2.0 (71)	2.6 (36)
hoogte werkl.perc.1977-78: ≥ 6.0%	1.5 (38)	1.4 (24)
-----	-----	-----
alle bedrijven	1.5 (156)	2.0 (74)
-----	-----	-----
signifikanties van de interacties met de 2 jaren	p < .10	p = .08

De rechter kolom van bovenstaande tabel laat zien dat de oorspronkelijke konklusie gehandhaafd kan worden. Het blijkt namelijk dat in die categorie de bedrijven in de rayons met de geringste uitgangswerkloosheid in 1977 - 1978 ook minder gedaald zijn in verzuimpercentage (namelijk 1.2%), dan de bedrijven in de rayons met een hogere uitgangswerkloosheid (namelijk 2.6 en 1.4 procent).

De stijging van de werkloosheid in 1979-1981

Vervolgens eenzelfde soort analyse met betrekking tot de *stijging* van het werkloosheidspercentage in de periode 1979-1981, waarvan eerder geconstateerd werd (zie tabel 3.1) dat verschillen in deze stijging significant samenhangen met verschillen in daling van het verzuimpercentage in dezelfde periode ($p < .05$).

Uit onderstaande tabel 3.9 zien we dat de oorspronkelijke konklusie, namelijk dat bij bedrijven in rayons waar de werkloosheidsstijging in de periode 1979-1981 gemiddeld dan wel groot was, de daling in het verzuimpercentage ook het grootste is geweest, gehandhaafd kan blijven. Want de konklusie geldt namelijk ook bij gelijk oorspronkelijk werkloosheidspercentage (1977-1978), zoals de rechter kolom van de tabel laat zien.

Tabel 3.9 Daling in het verzuimpercentage in de periode 1979-1981 bij drie categorieën in de *stijging van het werkloosheidspercentage* in 1979-1981 (respektievelijk voor alle bedrijven en voor de bedrijven in rayons met een werkloosheidspercentage van 3.0 - 5.9 procent in 1977 - 1978)

	alle bedrijven	alleen bedrijven in rayons met een werk- loosheidspercentage in 1977-78 van 3.0- 5.9 procent
stijging werkl.perc. 1979-81: < 1.5%	1.0 (46)	0.6 (12)
stijging werkl.perc. 1979-81: 1.5 - 2.4%	1.9 (74)	2.6 (36)
stijging werkl.perc. 1979-81: ≥ 2.5%	1.6 (36)	1.7 (23)
alle bedrijven	1.5 (156)	2.0 (71)
signifikanties van de interacties met de 2 jaren	p < .05	p = .01

3.5 Eindkonklusies

Door de deel-analyses moeten de eerder geformuleerde voorlopige konklusies enigszins bijgesteld worden.

De eindkonklusie luidt thans: de daling in het verzuimpercentage over de periode 1979-1981 van in totaal 1.5 procent is voornamelijk te lokaliseren:

- bij de bedrijven in Overijssel en Gelderland;
- bij omslag-bedrijven;
- bij de bedrijven die liggen in rayons met een relatief hoge werkloosheid;
- bij bedrijven die liggen in rayons die een relatief grote stijging in werkloosheid hebben doorgemaakt.

Tenslotte nog enige aandacht voor de veranderingen in de verzuimfrequentie en de verzuimduur.

Zoals eerder vermeld, is het verzuimpercentage bij de 156 onderzoeksbedrijven van 1979 tot 1981 teruggelopen van 10.9 naar 9.4 procent.

Deze teruggang was sterker te wijten aan de daling van de gemiddelde duur per geval (van 20.2 naar 18.2 dagen) dan aan de daling van de frequentie van de gevallen per 100 werknemers (van 202 naar 191 gevallen).

Als we nu nog even teruggrijpen op tabel 3.1 en tabel 3.3 en de Bijlage, dan zien we dat de *daling in de verzuimfrekwentie* vooral te maken had met

- de gewest-verschillen (de grootste frekwentiedaling in het Zuiden en Oosten);
- de verschillen in controlevorm (de grootste daling bij controle door de bedrijfsvereniging en/of het GAK);
- de verschillen in de hoogte van de werkloosheid (de grootste daling bij grote werkloosheid in het rayon).

Uit tabel 3.3 bleek overigens dat geen van deze factoren in alle gevallen - dus ook bij de deelanalyse - blijvend significante verschillen oplevert. De boven aangeduide tendenzen blijven echter wel aanwezig.

De *daling in de gemiddelde verzuimduur per geval* bleek voornamelijk te maken te hebben met

- de bedrijfsgrootte (grootste daling bij kleine bedrijven);
- het gewest (vooral in het Oosten);
- de verzekeringsvorm (grootste daling bij omslag-leden);
- de hoogte en stijging van de werkloosheid.

Uit de deelanalyses (samengevat in tabel 3.3) bleek vervolgens dat de geconstateerde konklusies met betrekking tot de bedrijfsgrootte en de hoogte van de werkloosheid niet gehandhaafd kon worden, zelfs niet wat de tendenzen betreft. Wel bleven de gesignaleerde tendenzen bij de variabelen gewest, verzekeringsvorm en stijging van werkloosheid ook bij de deelanalyses, hoewel niet altijd significant, steeds waarneembaar.

4. SAMENVATTING EN BESPREKING RESULTATEN

Tegen de achtergrond van de aanzienlijke daling van het landelijk ziekteverzuimpercentage in de periode 1979 - 1981 onderwierp het Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg TNO gegevens van de NIPG/TNO-ziekteverzuimstatistiek aan een sekundaire analyse teneinde op het spoor te komen van mogelijke factoren die van invloed zijn geweest en nog zijn op het dalende ziekteverzuim. Het onderzoek betrof gegevens van 156 bedrijven met ongeveer 160.000 mannelijke werknemers.

Uit het onderzoek is gebleken dat de daling in belangrijke mate te maken heeft met het gewest waar het bedrijf is gevestigd, met de verzekeringsvorm van het bedrijf betreffende het ziekteverzuimrisiko, en met de werkloosheid in het rayon waar het bedrijf gevestigd is.

De grootste daling vond plaats bij de bedrijven in Overijssel en Gelderland, bij de omslag-bedrijven en bij de bedrijven in gebieden met hoge en/of sterk gestegen werkloosheid.

Waarom de daling van het verzuim in Overijssel en Gelderland juist zo sterk is geweest is niet duidelijk. Het ligt in ieder geval *niet* aan de hoogte of de stijging van de werkloosheid in beide provincies. Ook is het niet zo dat in Overijssel en Gelderland relatief veel omslag-bedrijven liggen, die juist sterk in verzuim gedaald zijn. Of er nu bij omslagbedrijven of bij AKERS gekeken wordt, in beide categorieën vertonen de Oostelijke bedrijven een relatief sterke verzuimdaling. Bedrijfsgrootte vertoont ook geen verband met het gewest. Dus in beide provincies waren niet significant grotere of kleinere bedrijven dan in de andere drie gewesten.

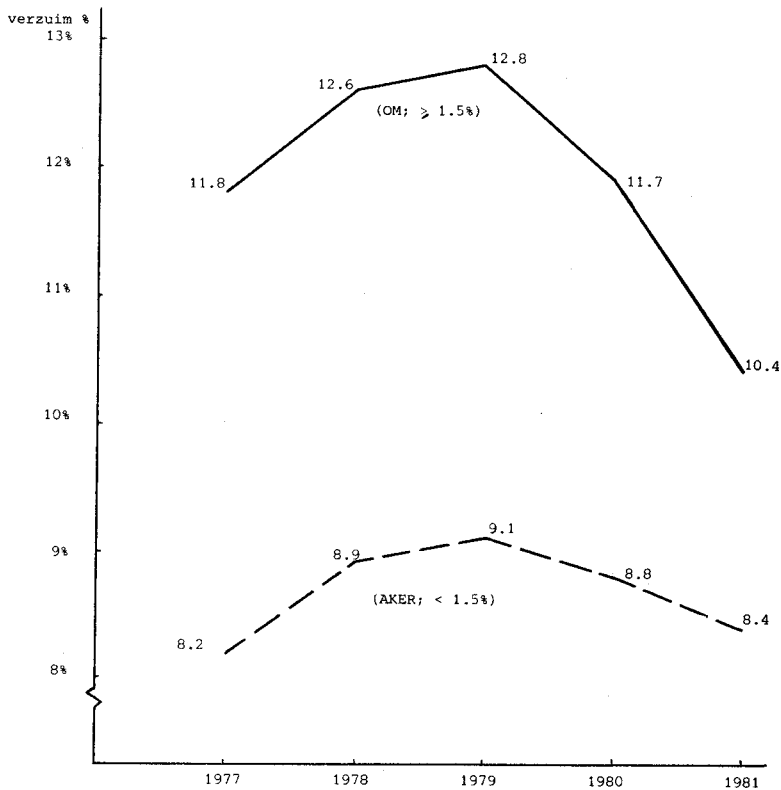
Ook bedrijfsgrootte verklaart dus de relatief sterke daling van het verzuim in Oost-Nederland niet.

Helaas kan dit opvallende resultaat moeilijk verder verklaard worden bij gebrek aan aanvullende informatie over de betreffende bedrijven.

De relatief sterke daling in verzuim bij de omslag-bedrijven en bij de bedrijven die in rayons liggen waar de werkloosheid hoog is en/of sterk gestegen is, is van belang. Beide effecten zijn onafhankelijk van elkaar, dat wil zeggen dat beide effecten als het ware opgeteld mogen worden. Bij bedrijven die èn omslaglid zijn èn in een rayon liggen waar de werkloosheid hoog is en/of sterk gestegen is, is de verzuimdaling nog eens sterker dan bij omslag-bedrijven die in laag-werkloosheidsgebieden liggen.

Om iets van het bovenstaande te illustreren zij vermeld dat de 38 omslag-bedrijven, die in een rayon liggen waar de werkloosheid relatief sterk gestegen is, gemiddeld met 2.4 procent in verzuimpercentage daalden in 1979 - 1981, terwijl de 28 AKERS in rayons waar de werkloosheidsstijging gering is geweest, slechts een daling in verzuimpercentage vertoonden van gemiddeld 0.7 procent over dezelfde periode (zie grafiek 4.1).

Grafiek 4.1 *Twee extreme groepen met betrekking tot verzuim-daling.*
Vergelijking van de verzuimpercentages van 38 omslag-bedrijven in rayons die in 1979-1981 een grote stijging ($\geq 1.5\%$) in werkloosheid hebben meegemaakt met de verzuimpercentages van 28 AKERS in rayons die in 1979-1981 een geringe stijging ($< 1.5\%$) in werkloosheid hebben meegemaakt

Het is de vraag waarom de daling in het verzuim juist bij de omslag-bedrijven zo sterk is geweest. Mogelijk is dat ontwikkelingen als bijvoorbeeld uitstoot van minder valide personeel, toepassing van strengere ziek-tewetkontrole, vermindering van arbeidsbelasting door minder overwerk of door arbeidstijdverkorting en beperking van loon en promotiemogelijkheden zich juist bij de omslag-bedrijven hebben voorgedaan en niet bij de af-delingskassen en eigen-risikodragende bedrijven.

Wat betreft de relatief sterke daling van het verzuim bij bedrijven in rayons met een hoge en/of sterk gestegen werkloosheid, dient eerst opge-merkt te worden dat dit resultaat minder voor de hand liggend is dan me-nigeen mag denken. Voor verschillende periodes in het verleden is gevonden dat relatief hoge werkloosheid zowel met hoog verzuim als met laag ver-zuim kan samengaan. Niet alleen Schouten (1979) vond voor de periode 1965-1976 dat hoge werkloosheid met hoog verzuim samenging, maar bijvoorbeeld ook Taylor en Pocock (1969) voor de periode 1949-1968 in Groot-Brittannië. In ons onderzoek is dit verschijnsel ook gesignaleerd: rayons met een re-latief hoge werkloosheid herbergden namelijk ook bedrijven met een rela-tief hoog verzuim.

Indien echter niet naar de absolute hoogte, maar naar de daling in het verzuim in de periode 1979-1981 wordt gekeken, blijkt die het grootste geweest te zijn in rayons met een hoge werkloosheid en/of een sterk geste-gen werkloosheid. De cijfers betreffende één moment leveren dus een ander beeld op dan die welke veranderingen in de tijd betreffen.

Indien men - zoals in ons onderzoek - een verzuimbeperkend effect in de tijd aan treft van hoge en/of stijgende werkloosheid, wordt er over het algemeen vanuit gegaan dat werkloosheid dreigend werkt op de beroepsbe-volking en dat deze dreiging voor ontslag verzuimbeperkend werkt (hoewel een zogenaamd 'stress bevorderend' effect van werkloosheid ook plausibel zou zijn).

Daarnaast zijn er een aantal veranderingen denkbaar in het beleid van economisch 'bedreigde' bedrijven die een verzuimbeperkend effect kunnen hebben. Men denke hierbij weer aan de eerder genoemde uitstoot van min-dervalide personeel, aan weinig instroom van nieuw personeel met aanpas-singsproblemen, aan strengere toepassing van de ziekwetkontrole en toe-name van algemene sociale controle op het gedrag van de werknemers, aan verminderde arbeidsbelasting door minder overwerk en meer arbeidstijd-verkorting.

Voorts is het goed mogelijk dat er thans (voor de periode 1979-1981) een verzuimbepkend in plaats van een verzuimstimulerend effect van de hoogte en de stijging van werkloosheid optreedt, omdat de werkloosheid zich niet meer op een matig of laag niveau bevindt, zoals in 1979, maar op een zeer hoog niveau is gekomen. De omslag in effect op verzuim heeft dus mogelijk toch te maken met de gemiddelde *hoogte* van de werkloosheid; dat wil zeggen boven een bepaald niveau van werkloosheid zou het effect op verzuim omslaan van stimulerend naar beperkend.

Opvallend is tenslotte dat de grootste daling in het verzuim (-percentage) waar te nemen is bij de categorieën bedrijven die oorspronkelijk (in 1979) de hoogste cijfers vertoonden.

De 56 omslag-bedrijven hadden in 1979 gemiddeld 12.6 procent en de AKERS 10.0 procent (dus 2.6 procent verschil), terwijl deze cijfers in 1981 respectievelijk 10.5 en 8.7% waren (verschil 1.8 procent). Eenzelfde effect doet zich voor bij de werkloosheid: namelijk bedrijven, die in een categorie zaten met een hoog verzuimpercentage, zijn sterk in verzuim gedaald.

Er lijkt dus sprake te zijn van een inhaal-effekt bij de bedrijven met een hoog 'uitgangs'-verzuimpercentage. Dit is ook te zien als men kijkt naar de standaard-deviaties (de spreiding) van de verzuimcijfers in de vijf in dit onderzoek beschouwde jaren. In 1979 is de spreiding van het verzuim over de 156 bedrijven het grootst en in 1981 is die veruit het kleinst. Dit naar elkaar toe groeien van de bedrijven is vooral te zien bij de verzuimduur en in mindere mate bij de frekwentie en het verzuimpercentage.

Dat er een inhaal-effekt waar te nemen is en dus een trend naar een meer gelijkmatig niveau, met minder uitschieterende bedrijven met een extreem hoog verzuim, doet vermoeden dat er processen van sociale controle en sociale vergelijking in gang zijn gezet. Dit kan er toe geleid hebben dat werknemers met extreem hoog verzuim onder sterkere druk zijn gezet of zichzelf onderworpen hebben aan, aan de nieuwe tijden aangepaste, normen en waarden met betrekking tot verzuimgedrag.

Voor de komende jaren verwachten we een geringere daling van het verzuim dan in de afgelopen drie jaren plaatsvond. De NIPG/TNO-ziekteverzuimstatistiek levert voor 1982 een verzuimpercentage van naar schatting 7.8 procent op voor de mannelijke beroepsbevolking. Dit is 0.4% lager dan

in 1981. Als de trend zich voortzet zal het verzuimpercentage zich wellicht over een of twee jaar stabiliseren op een niveau van ongeveer 7.5%. Veel ruimte om nog te dalen lijkt er voorlopig en onder de huidige omstandigheden niet meer te zijn. Bedacht moet namelijk ook worden dat het hoger ziekteverzuimpercentage van enkele jaren geleden verder gedaald is tengevolge van een grote daling van het verzuim van bedrijven die toen een relatief hoog percentage ziekteverzuim hadden. Dit is hierboven beschreven als het 'inhaal-effekt'. De rek lijkt er dus uit te raken en verdere spektakulaire dalingen in het verzuim zijn niet te verwachten.

ENIGE GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- DRAAISMA, D. Arbeidsongeschiktheid en verzekeringsvorm in de Ziektewet; voorstel tot een onderzoek naar achtergronden van verschillen in ziekteverzuim en WAO-intrede bij Afdelingskassen, Eigen-risico-dragers en Omslag-leden. Leiden, NIPG/TNO, januari 1981 (niet gepubliceerd)
- DIJKSTRA, A. Inkrimping van het personeelsbestand in productiebedrijven en afwezigheid wegens ziekte; een longitudinale sekundaire analyse. Sociologische Gids 21 (1974) 3-15
- DIJKSTRA, A., & P. VAN LEEUWEN. De invloed van economische verandering op gezondheid; enkele theoretische en methodologische overwegingen. Leiden, NIPG/TNO, 1982.
- KRUIDENIER, H.J. Ziekteverzuim en conjunctuur; een beschouwing naar aanleiding van de daling van het ziekteverzuim. Amsterdam, CCOZ Forumreeks, 1981.
- SCHOUTEN, C.W. Actieven en niet-actieven; een analyse van trends in de periode 1960 - 1976. Den Haag, Ministerie van CRM, 1979.
- SMULDERS, P.G.W., P. VAN LEEUWEN & W. VAN NOOTEN. Werkloosheid en ziekteverzuim; theorie en longitudinaal onderzoek. Leiden, NIPG/TNO, 1982 (in voorbereiding).
- TAYLOR, P.J. & S.J. POCKOCK. Post-war trends in sickness absence and unemployment in Great Britain. Lancet 2 (1969) 1120-3

B I J L A G E N

(tabellen 1 - 23b)

Tabel 1. Verdeling van de 156 bedrijven in de verschillende bedrijfsgroepen over vier bedrijfsgrootte-klassen

Bedrijfsgroep	Bedrijfsgrootte				Totaal aantal bedrijven
	< 250 werknemers	250 - 499 werknemers	500 - 999 werknemers	> 1000 werknemers	
Metaal, elektrotechniek en scheepsbouw	12	23	13	15	63
Rayon- en synthetische garens, textiel	0	2	1	3	6
Levensmiddelen	16	9	9	6	40
Chemie	3	6	11	5	25
Rubber	1	3	1	2	7
Bouwmaterialen	2	1	1	0	4
Grootwinkelbedrijven	4	0	1	0	5
Overige bedrijven *)	2	1	0	3	6
Totaal aantal bedrijven	40	45	37	34	156

*) 3 papierbedrijven, 2 vervoersbedrijven en 1 grafisch bedrijf.

Tabel 2. Verdeling van de 156 bedrijven in de verschillende bedrijfspgroepen over de Verzekeringsvorm en Controlevorm

Bedrijfspgroep	VERZEKERINGSVORM			KONTROLEVORM			Totaal aantal bedrijven
	Omslag-bedrijven	ER-bedrijven	AK-bedrijven	door BV/GAK	deels door BV/GAK deels door bedrijf zelf	door bedrijf zelf	
Metaal, elektrotechniek en scheepsbouw	25	6	32	40	10	13	63
Rayon- en synthetische Garens	1	5	0	2	0	4	6
Levensmiddelen	16	22	2	22	14	4	40
Chemie	6	14	5	15	6	4	25
Rubber	3	4	0	5	0	2	7
Bouwmaterialen	1	2	1	2	0	2	4
Grootwinkelbedrijven	3	2	0	3	0	2	5
Overige bedrijven *)	1	4	1	1	2	3	6
Totaal aantal bedrijven	56	59	41	90	32	34	156

*) 3 papierbedrijven, 2 vervoersbedrijven en 1 grafisch bedrijf.

Tabel 3. Verdeling van de 156 bedrijven naar vier bedrijfsgrootte-groepen en verzekeringsvorm, resp. controlevorm (beide in 3 groepen)

BEDRIJFSGROOTTE	VERZEKERINGSVORM				KONTROLEVORM			
	Omslag- bedrijven	ER- bedrijven	AK- bedrijven	TOTAAL	door BV/GAK	deels door BV/GAK, deels door bedrijf zelf	door bedrijf zelf	TOTAAL
< 250 mannen	23	12	5	40	28	7	5	40
250 - 499 mannen	22	12	11	45	32	8	5	45
500 - 999 mannen	8	20	9	37	19	10	8	37
> 1000 mannen	3	15	16	34	11	7	16	34
TOTAAL	56	59	41	156	90	32	34	156

X^2 Bedrijfsgrootte x Verzekeringsvorm = 30.01; DF = 6; p = .0000

X^2 Bedrijfsgrootte x Controlevorm = 21.50; DF = 6; p = .0015

Tabel 4. Verdeling van de 156 bedrijven naar vier Gewest-groepen en verzekeringsvorm, resp. controlevorm (beiden in drie groepen)

GEWEST	VERZEKERINGSVORM				KONTROLEVORM			
	Omslag- bedrijven	ER- bedrijven	AK- bedrijven	TOTAAL	door BV/GAK	deels door BV/GAK deels door bedrijf zelf	door bedrijf zelf	TOTAAL
Noord	9	7	2	18	12	3	3	18
Oost	13	8	11	32	18	3	11	32
West	25	33	13	71	37	22	12	71
Zuid	9	11	15	35	23	4	8	35
TOTAAL	56	59	41	156	90	32	34	156

X^2 Gewest x Verzekeringsvorm = 13.15; DF = 6; p = .0407

X^2 Gewest x Controlevorm = 11.64; DF = 6; p = .0704

Tabel 5. Gegevens over werkloosheidsrayon's en aantal in het onderzoek opgenomen bedrijven per provincie

	Feitelijk aantal werkloosheids- rayon's per provincie	Aantal werkloosheids- rayon's met deel- nemende bedrijven	Aantal in het onder- zoek opgenomen bedrijven per provincie	Gemiddeld aantal opgenomen bedrijven per rayon
Groningen	8	4	6	1,50
Friesland	12	5	7	1,40
Drente	7	3	5	1,67
Overijssel	12	5	13	2,60
Gelderland	13	7	19	2,71
Utrecht	6	3	10	3,33
Noord-Holland	15	7	23	3,29
Zuid-Holland	16	11	38	3,45
Zeeland	8	2	4	2,00
Noord-Brabant	19	12	23	1,92
Limburg	11	4	8	2,00
TOTAAL	127 rayon's	63 rayon's	156 bedrijven	2,47 bedrijven per rayon

Tabel 6. Gemiddeld werkloosheidspercentage in 1977 - 1981 van de verschillende bedrijfspgroepen.
Gebaseerd op de werkloosheidspercentages van de rayons, waarin de bedrijven liggen.

Bedrijfspgroep	1977	1978	1979	1980	1981	n
Metaal, elektrotechniek en Scheepsbouw	4,9	4,3	4,2	5,0	8,0	63
Rayon- en synthetische Garen, textiel	5,6	4,9	4,7	5,4	9,0	6
Levensmiddelen	4,7	4,1	3,9	4,9	8,4	40
Chemie	3,9	3,6	3,7	4,2	6,9	25
Rubber	5,6	5,0	4,8	5,9	9,9	7
Bouwmaterialen	4,0	3,9	3,8	4,8	7,5	4
Grootwinkelbedrijven	4,3	3,6	3,5	4,7	7,6	5
Overige bedrijven *)	4,4	4,2	4,2	5,2	7,4	6
Totaal	4,7	4,2	4,1	4,9	8,0	156

*) 3 papierbedrijven, 2 vervoersbedrijven en 1 grafisch bedrijf.

Tabel 7. Verdeling van de 156 bedrijven naar 4 Gewest-groepen en de drie werkloosheidsindicatoren (alle drie in drie groepen)

GEWEST	WERKLOOSHEIDSPERC. 1977 - 78				STIJGING WERKL.PERC. 1979 - 81				WERKLOOSHEIDSPERC. 1981			
	<3.0 procent	3.0-5.9 procent	≥6.0 procent	TOTAAL	stijging <1.5 procent	stijging 1.5-2.4 procent	stijging ≥2.5 procent	TOTAAL	<7.0 procent	7.0-10.9 procent	≥11.0 procent	TOTAAL
Noord	0	9	9	18	2	4	12	18	0	12	6	18
Oost	6	25	1	32	0	24	8	32	5	26	1	32
West	40	20	11	71	39	32	0	71	51	20	0	71
Zuid	1	17	17	35	5	14	16	35	6	12	17	35
TOTAAL	47	71	38	156	46	74	36	156	62	70	24	156

- 51 -

X² Gewest x Werkloosheidspercentage in 1977-78 = 65.44; DF = 6; p = .0000

X² Gewest x Stijging Werkloosh.perc. 1979-81 = 76.88; DF = 6; p = .0000

X² Gewest x Werkloosheidspercentage 1981 = 94.24; DF = 6; p = .0000

Tabel 8. BEDRIJFSGROOTTE 1981, JAREN 1977 - 1981

Tabel 8a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de 4 bedrijfsgrootte-kategorieën en de 5 jaren als onafhankelijke kenmerken.

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
Bedrijven	155						
Bedrijfsgrootte	3	2.40	<.10	0.31	<.90	4.00	<.01
Bedrijven binnen bedrijfsgrootte	152	21.27	<.001	50.56	<.001	11.26	<.001
Jaren	4	29.75	<.001	27.42	<.001	9.63	<.001
Bedrijven x Jaren	620						
Bedrijfsgrootte x Jaren	12	1.03	<.50	1.52	<.20	0.95	<.50
Bedrijven binnen bedrijfs- grootte en jaren (residu)	608						
TOTAAL	779						

Tabel 8b. Gemiddelde verzuimcijfers over de 5 jaren naar bedrijfsgrootte 1981

	n	Verzuimpercentage						Meldingsfrequentie per 100 werkn.					Gemiddelde duur per geval						
		1977- 1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977- 1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977- 1981	1977	1978	1979	1980	1981
Bedrijfsgrootte < 250	40	10.8	11.1	11.7	11.5	10.3	9.6	196	194	208	196	192	189	21.0	21.6	21.6	22.5	20.3	18.9
Bedrijfsgrootte 250 - 499	45	11.1	10.8	11.6	11.7	11.1	10.2	204	200	213	208	207	193	20.0	20.0	20.1	20.8	19.7	19.4
Bedrijfsgrootte 500 - 999	37	9.6	9.7	10.0	10.0	9.4	8.8	201	199	211	203	201	191	17.6	18.0	17.4	18.1	17.3	17.1
Bedrijfsgrootte ≥ 1000	34	9.7	9.5	10.3	10.3	9.6	8.7	195	186	202	198	198	191	18.2	18.7	18.7	19.1	17.6	16.8
Totaal	156		10.3	11.0	10.9	10.2	9.4		195	209	202	200	191		19.7	19.5	20.2	18.8	18.2

Tabel 9. BEDRIJFSGROOTTE 1981, JAREN 1979 EN 1981

Tabel 9a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de vier bedrijfsgrootte-kategoriën en de 2 jaren 1979 en 1981 als onafhankelijke kenmerken (alleen vermeld is de interactie tussen bedrijfsgrootte en de twee jaren)

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
Bedrijven x Jaren	155						
Bedrijfsgrootte x Jaren	3	0.91	<.50	1.05	<.40	2.43	<.10
Bedrijven binnen bedrijfs- grootte en jaren (residu)	152						

Tabel 9b. Gemiddelde verzuimcijfers over de jaren 1979 en 1981 naar bedrijfsgrootte 1981

	n	Verzuimpercentage			Meldingsfrequentie per 100 werknemers			Gemiddelde duur per geval		
		1979	1981	verschil	1979	1981	verschil	1979	1981	verschil
Bedrijfsgrootte < 250	40	11.5	9.6	1.9	196	189	7	22.5	18.9	3.6
Bedrijfsgrootte 250 - 499	45	11.7	10.2	1.5	208	193	15	20.8	19.4	1.4
Bedrijfsgrootte 500 - 999	37	10.0	8.8	1.2	203	191	12	18.1	17.1	1.0
Bedrijfsgrootte > 1000	34	10.3	8.7	1.6	198	191	7	19.1	16.8	2.3
TOTAAL	156	10.9	9.4	1.5	202	191	11	20.2	18.2	2.0

Tabel 10. BEDRIJFSGROEP, JAREN 1977 - 1981

Tabel 10a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de 3 bedrijfsgroepen en de 5 jaren als onafhankelijke kenmerken.

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
Bedrijven	127						
Bedrijfsgroep	2	1.74	<.20	3.82	<.05	0.68	<.60
Bedrijven binnen bedrijfsgroep	125	25.81	<.001	48.74	<.001	13.04	<.001
Jaren	4	27.18	<.001	23.14	<.001	8.98	<.001
Bedrijven x Jaren							
Bedrijfsgroep x Jaren	8	0.64	<.80	0.48	<.90	0.91	<.60
Bedrijven binnen bedrijfs- groep en jaren (residu)	500						
TOTAAL	639						

Tabel 10b. Gemiddelde verzuimcijfers over de 5 jaren naar bedrijfsgroep

	n	Verzuimpercentage						Meldingsfrequentie per 100 werkn.					Gemiddelde duur per geval						
		1977- 1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977- 1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977- 1981	1977	1978	1979	1980	1981
Bedrijfsgroep metaal en elektrotechniek	63	10.5	10.6	11.2	11.0	10.2	9.4	212	207	222	215	213	204	18.3	19.1	18.7	19.0	17.6	17.0
Bedrijfsgroep levens- middelen	40	10.6	10.8	10.9	11.0	10.5	9.5	206	206	216	206	204	197	19.4	19.8	19.0	20.4	19.7	18.1
Bedrijfsgroep chemie	25	9.2	9.0	9.6	9.7	9.3	8.3	179	175	190	181	180	168	18.5	18.8	18.4	19.1	18.5	17.7
Totaal	128		10.4	10.8	10.8	10.1	9.2		201	214	206	204	194		19.2	18.7	19.5	18.4	17.5

Tabel 11. BEDRIJFSGROEP, JAREN 1979 EN 1981

Tabel 11a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de 3 bedrijfsgroepen en de 2 jaren 1979 en 1981 als onafhankelijke kenmerken (alleen vermeld is de interactie tussen bedrijfsgroep en de twee jaren)

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
Bedrijven x Jaren	127						
Bedrijfsgroep x Jaren	2						
Bedrijven binnen be- drijfsgroep en jaren (residu)	125	0.30	<.80	0.25	<.80	0.42	<.70

Tabel 11b. Gemiddelde verzuimcijfers over de jaren 1979 en 1981 naar bedrijfsgroep

	n	Verzuimpercentage			Meldingsfrequentie per 100 werknemers			Gemiddelde duur per geval		
		1979	1981	verschil	1979	1981	verschil	1979	1981	verschil
		Bedrijfsgroep metaal en elektrotechniek	63	11.0	9.4	1.6	215	204	11	19.0
Bedrijfsgroep levens- middelen	40	11.0	9.5	1.5	206	197	9	20.4	18.1	2.3
Bedrijfsgroep chemie	25	9.7	8.3	1.4	181	168	13	19.1	17.7	1.4
TOTAAL	128	10.8	9.2	1.6	206	194	12	19.5	17.5	2.0

Tabel 12. DE VIER NEDERLANDSE GEWESTEN; JAREN 1977 - 1981

Tabel 12a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de vier gewesten en de 5 jaren als onafhankelijke kenmerken

	(Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
Bedrijven	155						
Gewesten	3	1.40	< .30	0.86	< .50	1.30	< .30
Bedrijven binnen gewesten	152	22.03	< .001	49.71	< .001	11.97	< .001
Jaren	4	30.25	< .001	27.26	< .001	9.73	< .001
Bedrijven x Jaren	620						
Gewesten x Jaren	12	1.89	< .05	1.21	< .30	1.47	< .20
Bedrijven binnen gewesten en jaren (residu)	608						
TOTAAL	779						

Tabel 12b. Gemiddelde verzuimcijfers over de 5 jaren naar gewest

	n	Verzuimpercentage						Meldingsfrequentie per 100 werkn.						Gemiddelde duur per geval					
		1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981
Noord	18	11.4	11.6	12.3	11.7	11.3	10.4	208	209	222	207	205	197	21.0	21.3	21.0	21.6	21.0	20.1
Oost	32	10.6	10.9	11.4	11.6	10.2	8.9	196	190	206	201	197	188	20.0	21.0	20.8	21.8	18.9	17.4
West	71	9.9	9.7	10.4	10.3	9.6	9.2	194	190	202	195	194	189	18.7	19.0	19.0	19.5	18.0	18.0
Zuid	35	10.6	10.4	11.1	11.2	10.7	9.5	209	203	219	214	210	196	19.0	19.0	18.8	19.7	19.2	18.2
TOTAAL	156		10.3	11.0	10.9	10.2	9.4		195	209	202	200	191		19.7	19.5	20.2	18.8	18.2

Noord = Groningen, Friesland en Drente
 Oost = Overijssel en Gelderland
 West = Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland
 Zuid = Zeeland, Noord-Brabant en Limburg.

Tabel 13. DE VIER NEDERLANDSE GEWESTEN; JAREN 1979 en 1981

Tabel 13a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de vier gewesten en de jaren 1979 en 1981 als onafhankelijke kenmerken (alleen vermeld is de interactie tussen de gewesten en de jaren).

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
Bedrijven x Jaren	155						
Gewesten x Jaren	3						
Bedrijven binnen gewesten en jaren (residu)	152	5.12	< .01	2.67	< .05	3.21	< .05

Tabel 13b. Gemiddelde verzuimcijfers over de jaren 1979 - 1981 naar gewest

	n	Verzuimpercentage			Meldingsfrequentie per 100 werknemers			Gemiddelde duur per geval		
		1979	1981	verschil	1979	1981	verschil	1979	1981	verschil
Noord	18	11.7	10.4	1.3	207	197	10	21.6	20.1	1.5
Oost	32	11.6	8.9	2.7	201	188	13	21.8	17.4	4.4
West	71	10.3	9.2	1.1	195	189	6	19.5	18.0	1.5
Zuid	35	11.2	9.5	1.7	214	196	18	19.7	18.2	1.5
TOTAAL	156	10.9	9.4	1.5	202	191	11	20,2	18.2	2.0

Tabel 14. VERZEKERINGSVORM 1977 - 1981

Tabel 14a. Resultaten van de variantie-analyse met het verzuimpercentage, de meldingsfrequentie per 100 werknemers en de gemiddelde verzuimduur per geval als afhankelijke variabelen en bedrijven, verzekeringsvorm en jaren als onafhankelijke kenmerken.

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
Bedrijven	155						
Verzekeringsvorm	2	10.09	<.001	1.31	<.30	10.65	<.001
Bedrijven binnen verzeke- ringsvorm	153	19.52	<.001	49.08	<.001	10.55	<.001
Jaren	4	29.72	<.001	27.09	<.001	9.59	<.001
Bedrijven x Jaren	620						
Verzekeringsvorm x jaren	8	0.95	.52	0.83	.58	0.61	.77
Bedrijven binnen verzeke- ringsvorm en jaren (residu)	612						
TOTAAL	779						

Tabel 14b. Gemiddelde verzuimcijfers over de 5 jaren naar verzekeringsvorm

	n	Verzuimpercentage						Meldingsfrequentie per 100 werkn.						Gemiddelde duur per geval					
		1977- 1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977- 1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977- 1981	1977	1978	1979	1980	1981
Omslag-bedrijven	56	11.8	11.7	12.5	12.6	11.5	10.5	207	202	219	209	208	197	21.5	21.8	21.7	23.0	20.8	19.9
ER-bedrijven	59	9.8	9.8	10.3	10.1	9.6	9.0	192	189	199	193	192	185	18.7	19.0	19.0	19.2	18.4	17.9
AK-bedrijven	41	9.3	9.2	9.8	9.9	9.1	8.3	200	195	209	204	200	192	17.1	17.6	17.3	18.0	16.8	16.1
TOTAAL	156		10.3	11.0	10.9	10.2	9.4		195	209	202	200	191		19.7	19.5	20.2	18.8	18.2

Tabel 15. VERZEKERINGSVORM; 1979 en 1981

Tabel 15a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, verzekeringsvorm en de jaren 1979 en 1981 als onafhankelijke kenmerken (alleen vermeld is de interactie tussen de verzekeringsvorm en de jaren).

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
Bedrijven x Jaren	155						
Verzekeringsvorm x Jaren	2	3.57	.03	0.69	.51	2.11	.12
Bedrijven binnen verzeke- ringsvorm en jaren (residu)	153						

Tabel 15b. Gemiddelde verzuimcijfers over de jaren 1979 - 1981 naar verzekeringsvorm

	n	Verzuimpercentage			Meldingsfrequentie per 100 werknemers			Gemiddelde duur per geval		
		1979	1981	verschil	1979	1981	verschil	1979	1981	verschil
Omslag-bedrijven	56	12.6	10.5	2.1	209	197	12	23.0	19.9	3.1
ER-bedrijven	59	10.1	9.0	1.1	193	185	8	19.2	17.9	1.3
AK-bedrijven	41	9.9	8.3	1.6	204	192	12	18.0	16.1	1.9
TOTAAL	156	10.9	9.4	1.5	202	191	11	20.2	18.2	2.0

Tabel 16. KONTROLEVORM 1977 - 1981

Tabel 16a. Resultaten van de variantie-analyse met het verzuimpercentage, de meldingsfrequentie per 100 werknemers en de gemiddelde verzuimduur per geval als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de controlevorm en de jaren als onafhankelijke kenmerken.

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
		Bedrijven	155				
Kontrolevorm	2	4.61	<.05	.65	<.60	5.10	<.01
Bedrijven binnen de controlevorm	153	20.71	<.001	49.56	<.001	11.25	<.001
Jaren	4	29.53	<.001	27.13	<.001	9.58	<.001
Bedrijven x Jaren	620						
Kontrolevorm x jaren	8	0.47	.88	0.93	.50	0.47	.88
Bedrijven binnen controlevorm en jaren (residu)	612						
TOTAAL	779						

Tabel 16b. Gemiddelde verzuimcijfers over de 5 jaren naar controlevorm

	n	Verzuimpercentage						Meldingsfrequentie per 100 werkn.						Gemiddelde duur per geval					
		1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981
Kontrole door BV/GAK	90	11.0	10.9	11.6	11.7	10.9	9.9	202	198	213	205	203	192	20.4	20.7	20.4	21.5	19.9	19.2
Kontrole deels zelf, deels BV/GAK	32	9.7	9.7	10.3	10.2	9.5	8.8	201	198	210	203	201	193	18.1	18.2	18.2	18.8	17.9	17.2
Kontrole zelf	34	9.3	9.5	10.0	9.6	8.9	8.4	191	188	197	191	191	187	17.6	18.4	18.5	18.3	16.8	16.3
TOTAAL	156		10.3	11.0	10.9	10.2	9.4		195	209	202	200	191		19.7	19.5	20.2	18.8	18.2

Tabel 17. KONTROLEVORM, 1979 en 1981

Tabel 17a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de controlevorm en de jaren 1979 en 1981 als onafhankelijke kenmerken (alleen vermeld is de interactie tussen de controlevorm en de jaren).

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
Bedrijven x Jaren	155						
Kontroleform x Jaren	2						
Bedrijven binnen kon- troleform en jaren (residu)	153	0.88	.42	2.10	.12	0.17	.85

Tabel 17b. Gemiddelde verzuimcijfers over de jaren 1979 - 1981 naar controlevorm

	n	Verzuimpercentage			Meldingsfrequentie per 100 werknemers			Gemiddelde duur per geval		
		1979	1981	verschil	1979	1981	verschil	1979	1981	verschil
Kontrole door BV/GAK	90	11.7	9.9	1.8	205	192	13	21.5	19.2	2.3
Kontrole deels zelf, deels BV/GAK	32	10.2	8.8	1.4	203	193	10	18.8	17.2	1.6
Kontrole zelf	34	9.6	8.4	1.3	191	187	4	18.3	16.3	2.0
TOTAAL	156	10.9	9.4	1.5	202	191	11	20.2	18.2	2.0

Tabel 18. GEM. WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE 1977 - 1978; JAREN 1977 - 1981

Tabel 18a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de drie werkloosheidskategorieën en de jaren als onafhankelijke kenmerken.

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
		Bedrijven	155				
Werkloosheid	2	1.29	< .30	2.93	< .10	1.74	< .20
Bedrijven binnen werkloosheid	153	21.73	< .001	48.62	< .001	11.94	< .001
Jaren	4	29.72	< .001	27.39	< .001	9.74	< .001
Bedrijven x Jaren	620						
Werkloosheid x Jaren	8	0.95	< .50	1.69	< .10	1.79	< .10
Bedrijven binnen werkloosheid en jaren (residu)	612						
TOTAAL	779						

Tabel 18b. Gemiddelde verzuimcijfers over de jaren 1977 - 1981 naar gem. werkloosheidspercentage van 1977 - 1978

	n	Verzuimpercentage						Meldingsfrequentie per 100 werkn.						Gemiddelde duur per geval					
		1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981
Werkloosheids % < 3.0%	47	9.8	9.6	10.3	10.2	9.6	9.2	185	178	195	187	187	179	19.3	19.8	19.4	19.9	18.8	18.8
Werkloosheids % 3.0 - 5.9%	71	10.4	10.5	11.1	11.2	10.2	9.2	208	205	215	210	209	201	18.6	19.1	19.5	19.9	17.8	16.9
Werkloosheids % ≥ 6.0%	38	10.8	10.8	11.4	11.4	10.8	9.9	201	199	215	204	198	188	20.5	20.6	20.0	21.4	20.8	19.7
TOTAAL	156		10.3	11.0	10.9	10.2	9.4		195	209	202	200	191		19.7	19.5	20.2	18.8	18.2

Tabel 19. GEM. WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE 1977-1978; JAREN 1979 en 1981

Tabel 19a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de 3 werkloosheidskategorieën en de jaren 1979 en 1981 als onafhankelijke kenmerken (alleen vermeld is de interactie tussen de 3 werkloosheidskategorieën en de jaren).

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
		Bedrijven x Jaren Werkloosheid x Jaren Bedrijven binnen werk- loosheid en jaren (residu)	155 2 153	2.79	< .10	1.82	< .20

Tabel 19b. Gemiddelde verzuimcijfers over de jaren 1979-1981 naar gem. werkloosheidspercentage van 1977-1978

	n	Verzuimpercentage			Meldingsfrequentie per 100 werknemers			Gemiddelde duur per geval		
		1979	1981	verschil	1979	1981	verschil	1979	1981	verschil
		Werkloosheids %: < 3.0%	47	10.2	9.2	1.0	187	179	8	19.9
Werkloosheids %: 3.0-5.9%	71	11.2	9.2	2.0	210	201	9	19.9	16.9	3.0
Werkloosheids %: > 6.0%	38	11.4	9.9	1.5	204	188	16	21.4	19.7	1.7
TOTAAL	156	10.9	9.4	1.5	202	191	11	20.2	18.2	2.0

Tabel 20. GEM. JAARLIJKSE STIJGING WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE 1979 - 1981; JAREN 1977 - 1981

Tabel 20a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de drie werkloosheidskategorieën en de 5 jaren als onafhankelijke kenmerken.

	(Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
		Bedrijven	155				
Werkloosheid	2	1.20	< .40	1.53	< .30	1.56	< .30
Bedrijven binnen werkloosheid	153	22.04	< .001	49.19	< .001	12.07	< .001
Jaren	4	30.11	< .001	27.23	< .001	9.83	< .001
Bedrijven x Jaren	620						
Werkloosheid x Jaren	8	1.96	< .05	1.22	< .30	2.49	< .05
Bedrijven binnen werkloosheid en jaren (residu)	612						
TOTAAL	779						

Tabel 20b. Gemiddelde verzuimcijfers over de jaren 1977 - 1981 naar gem. jaarlijkse stijging werkloosheidspercentage 1979 - 1981

	n	Verzuimpercentage						Meldingsfrequentie per 100 werkn.						Gemiddelde duur per geval					
		1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981
Stijging werkloosheids %: < 1.5%	46	9.8	9.5	10.3	10.3	9.8	9.3	198	193	208	200	200	187	18.3	18.2	18.2	18.8	17.9	18.4
Stijging werkloosheids %: 1.5 - 2.4%	74	10.4	10.4	11.1	11.2	10.1	9.3	194	189	202	197	194	189	19.9	20.6	20.6	21.3	19.1	18.1
Stijging werkloosheids %: > 2.5%	36	10.9	11.2	11.6	11.2	10.9	9.6	212	211	224	212	212	200	19.2	19.6	19.1	19.9	19.5	18.1
TOTAAL	156		10.3	11.0	10.9	10.2	9.4		195	209	202	200	191		19.7	19.5	20.2	18.8	18.2

Tabel 21. GEM. JAARLIJKSE STIJGING WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE 1979 - 1981; JAREN 1979 en 1981

Tabel 21a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de drie werkloosheidskategorieën en de jaren 1979 en 1981 als onafhankelijke kenmerken (alleen vermeld is de interactie tussen de 3 werkloosheidskategorieën en de jaren).

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
Bedrijven x Jaren	155						
Werkloosheid x Jaren	2						
Bedrijven binnen werkloosheid en jaren (residu)	153	3.07	< .05	0.63	<.60	5.62	< .01

Tabel 21b. Gemiddelde verzuimcijfers over de jaren 1979 - 1981 naar gem. jaarlijkse stijging van het werkloosheidspercentage 1979 - 1981

	n	Verzuimpercentage			Meldingsfrequentie per 100 werknemers			Gemiddelde duur per geval		
		1979	1981	verschil	1979	1981	verschil	1979	1981	verschil
Stijging werkl. %: < 1.5%	46	10.3	9.3	1.0	200	187	13	18.8	18.4	0.4
Stijging werkl. %: 1.5 - 2.4%	74	11.2	9.3	1.9	197	189	8	21.3	18.1	3.2
Stijging werkl. %: > 2.5%	36	11.2	9.6	1.6	212	200	12	19.9	18.1	1.8
TOTAAL	156	10.9	9.4	1.5	202	191	11	20.2	18.2	2.0

Tabel 22. WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE 1981, JAREN 1977 - 1981

Tabel 22a-Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de drie werkloosheidskategorieën en de 5 jaren als onafhankelijke kenmerken.

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
		Bedrijven	155				
Werkloosheid	2	1.99	< .20	1.11	< .40	1.09	< .40
Bedrijven binnen werkloosheid	153	21.80	< .001	49.71	< .001	12.13	< .001
Jaren	4	30.08	< .001	27.37	< .001	9.82	< .001
Bedrijven x Jaren	620						
Werkloosheid x Jaren	8	1.88	< .10	1.63	< .20	2.42	< .05
Bedrijven binnen werkloosheid en jaren (residu)	612						
TOTAAL	779						

Tabel 22b. Gemiddelde verzuimcijfers over de jaren 1977 - 1981 naar werkloosheidspercentage 1981

	n	Verzuimpercentage						Meldingsfrequentie per 100 werkn.						Gemiddelde duur per geval					
		1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981	1977-1981	1977	1978	1979	1980	1981
Werkloosheids % 1981: < 7.0%	62	9.8	9.5	10.1	10.3	9.6	9.2	192	186	201	195	193	186	18.7	19.0	18.6	19.3	18.2	18.2
Werkloosheids % 1981: 7.0 - 10.9%	70	10.6	10.8	11.4	11.3	10.3	9.3	203	200	211	205	204	195	19.5	20.1	20.3	20.8	18.6	17.6
Werkloosheids % 1981: ≥ 11.0%	24	11.1	11.1	11.8	11.5	11.2	9.9	208	208	223	209	206	192	20.3	20.0	19.9	21.0	21.1	19.7
TOTAAL	156		10.3	11.0	10.9	10.2	9.4		195	209	202	200	191		19.7	19.5	20.2	18.8	18.2

Tabel 23. WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE 1981; JAREN 1979 en 1981

Tabel 23a. Resultaten van de variantie-analyse met de verzuimcijfers als afhankelijke variabelen en de bedrijven, de 3 werkloosheidskategorieën en de jaren 1979 en 1981 als onafhankelijke kenmerken (alleen vermeld is de interactie tussen de 3 werkloosheidskategorieën en de jaren).

	DF (Vrijheidsgraden)	Verzuimpercentage		Meldingsfrequentie per 100 werknemers		Gemiddelde duur per geval	
		F	P	F	P	F	P
Bedrijven x Jaren	155						
Werkloosheid x Jaren	2	2.87	< .10	1.34	< .30	3.65	< .05
Bedrijven binnen werkloos- heid en jaren (residu)	153						

Tabel 23b. Gemiddelde verzuimcijfers over de jaren 1979 - 1981 naar werkloosheidspercentage 1981

	n	Verzuimpercentage			Meldingsfrequentie per 100 werknemers			Gemiddelde duur per geval		
		1979	1981	verschil	1979	1981	verschil	1979	1981	verschil
Werkloosheids % 1981: < 7.0%	62	10.3	9.2	1.1	195	186	9	19.3	18.2	1.1
Werkloosheids % 1981: 7.0 - 10.9%	70	11.3	9.3	2.0	205	195	10	20.8	17.6	3.2
Werkloosheids % 1981: > 11.0%	24	11.5	9.9	1.6	209	192	17	21.0	19.7	1.3
TOTAAL	156	10.9	9.4	1.5	202	191	11	20.2	18.2	2.0